

УДК
№ держреєстрації 0116U003182
Інв. № _____

Національна академія педагогічних наук України

Інститут педагогіки

04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д; тел. (044) 481-37-12

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Інституту педагогіки
НАПН України
_____ О. М. Топузов
_____ 2018 р.

З В І Т
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ
(остаточний)

Науковий керівник НДР,
канд. псих. наук,
ст. наук. співробітник _____ В. І. Доротюк

2018

Рукопис закінчено ___ грудня 2018 р.

Результати роботи розглянуто Вченою радою Інституту педагогіки НАПН
України, протокол № ___ від ___ грудня 2018 р.

СПИСОК АВТОРІВ

Наукова ступінь, вчене звання і посада	Підпис	Ініціали та прізвище, авторів із зазначенням частини звіту, підготовленої кожним автором
Керівник НДР, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник		В. І. Доротюк (реферат; вступ; передмова; підрозділи 1.1., 1.4.; висновки; рекомендації;
Головний науковий співробітник, доктор педагогічних наук, професор		Піддячий М.І. (підрозділи 1.2., висновки;
Старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук		Левченко Ф. Г. (підрозділ 1.5; додаток 1)
Старший науковий співробітник, кандидат психологічних наук		Чудакова В. П. (підрозділ 1.8.)
Науковий співробітник		Рогоза В. В. (підрозділ 1.6.)
Науковий співробітник		Васьківський М.В. (підрозділ 1.7.)
Науковий співробітник		Доротюк О. Г. (підрозділ 1.4)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 70 с., 1 ч., табл.- 4, 1 дод.,

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ДОПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА, ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ, ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ, СТАРШОКЛАСНИКИ.

Об'єкт дослідження: допрофесійна підготовка учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Мета: розробити зміст, визначити цілі, методи, засоби та організаційні форми допрофесійної підготовки в старшій школі.

Методи дослідження:

Теоретичні:

- аналітичні (аналіз чинних діючих нормативних документів, навчальних планів, програм, теоретичної літератури з педагогіки, психології, вікової фізіології з метою визначення теоретико-методичних засад допрофесійної підготовки учнів старшої школи та забезпечення науково-методичного супроводу цього процесу);
- узагальнювальні (синтез і формалізація досліджень для створення моделі навчально-методичного забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників);
- інтерпретаційні (інтерпретація даних анкетування; тестування; порівняння результатів попередніх досліджень у процесі експерименту);
- проектувальні (прогнозування та моделювання навчального процесу).

Емпіричні:

- збір та накопичення даних про стан ефективності допрофесійної підготовки учнів;
- аналіз доекспериментальних, проміжних та післяекспериментальних зрізів;
- педагогічний експеримент (діагностувальний, констатувальний, формувальний);
- статистична обробка отриманих результатів.

Наукова новизна здобутих результатів дослідження полягає: а) у розробці методики допрофесійної підготовки учнів старшої школи до різних типів професій, що враховує індивідуальні психофізіологічні особливості учнів та перспективи майбутньої професійної діяльності; б) у визначенні оптимальних засобів та організаційних форм реалізації допрофесійної підготовки в старшій школі. в) у розробці змісту науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників з можливістю інтеграції у навчально-виховний процес.

Практичне використання результатів дослідження. полягає у забезпеченні системи шкільної освіти:

а) навчальними програмами з допрофесійної підготовки для учнів 10 - 11 класів;

б) навчальними посібниками орієнтованими на формування готовності вибору майбутньої професії старшокласниками;

в) методичними рекомендаціями щодо реалізації змісту посібників у навчальному процесі.

Висновки. Розроблене науково-методичне забезпечення, реалізоване у навчальних програмах та посібниках, спрямоване на забезпечення допрофесійної підготовки учнів у старшій школі.

Пропозиції. НДР має знайти своє логічне продовження у майбутньому дослідженні відділу «Науково-методичне забезпечення підготовки вчителя до реалізації ідей компетентісно орієнтованого навчання», що забезпечить системний та цілісний підхід до вирішення проблеми мотиваційної складової у професійному самовизначенні старшокласників.

Соціальна значущість полягає в тому, що впровадження створеної навчальної та науково-виробничої продукції сприятиме формуванню науково обґрунтованої системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення, подальшого професійного навчання та праці. Очевидним є соціальний та економічний ефект зумовлений формуванням конкурентоздатної особистості та задоволенням потреб країни у галузевих професійних кадрах різного рівня підготовки. В умовах посилення конкурентної боротьби у світі, перемагає та країна, яка має високоінтелектуальні кадри, здобутки яких ґрунтуються на природних здібностях. Боротьба за людський капітал стає важливішою ніж боротьба за ресурси., оскільки володіння інтелектом дозволяє успішно розв'язувати проблеми сьогодення і правильно формувати стратегічні орієнтири. Україні конче потрібні креативні особистості у всіх сферах суспільного життя. Для цього необхідно здійснювати відбір професій на основі природних чинників шляхом забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників.

Економічний ефект результатів НДР полягає в тому, що *прибуток, який виходить за рахунок* того, що *після впровадження* у освітній процес науково обґрунтованої (за результатами НДР) комплексної системи науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників, а за рахунок цього, *якісно проведеного* свідомого професійного самовизначення учнів / оптантів (людина, що обирає професію) в умовах допрофесійної підготовки щодо подальшого професійного навчання та праці, *не доводиться витратити кошти на:*

- додаткове навчання молодих фахівців на робочому місці;
- компенсацію результатів їх неякісного праці;
- виплату допомоги безробітним громадянам;
- психологічну реабілітацію безробітних і пошук для них новою роботи;
- утримання штату і приміщень соціальних служб для безробітних.

Підтвердженням цього факту є підрахунки, аналіз та обґрунтовані висновки, які здійснено фінансистами і економістами Європи, США, Японії, України, Білорусії тощо.

Скорочення

НАПНУ — Національна академія педагогічних наук України.

НУШ — Нова українська школа.

МОН — Міністерство освіти і науки України.

НДР — Науково-дослідна робота.

ІППО — Інститут післядипломної педагогічної освіти

ЗМІСТ

Скорочення	4
Передмова	7
Основна частина звіту. Вступ	8
Змістова частина звіту.....	10
1. Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників.....	10
1.1 Загальна характеристика результатів дослідження.....	10
1.2 Дослідження теоретико-методичних засад допрофесійної підготовки учнів старшої школи	14
1.3 Дослідження організаційно-педагогічних умов допрофесійної підготовки старшокласників.....	18
1.4 Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення підготовки учнів старшої школи до вибору професії типів «людина-знакова система», «людина-художній образ».....	21
1.5 Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення підготовки учнів старшої школи до вибору професії типу «людина-людина».....	24
1.6 Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення підготовки учнів старшої школи до вибору професії типу «людина-природа».....	26
1.7 Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення підготовки учнів старшої школи до вибору професії типу «людина-техніка».....	29
1.8 Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки.....	30
Висновки.....	58
Рекомендації	61
Додаток А Список публікацій за період виконання НДР	62

ПЕРЕДМОВА

Між педагогічною теорією і практикою допрофесійної підготовки старшокласників склалися значні суперечності. Професійні інтереси учнів не відповідають потребам ринку праці та соціальному замовленню щодо підготовки кадрів, а рівень допрофесійної підготовки на етапі старшої школи носить несистемний та фрагментарний характер через відсутність єдиного підходу до науково-методичного супроводу цього процесу.

Очевидно, що шляхи вирішення цієї проблеми знаходяться в площині створення науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки учнів старшої школи, тому, тема дослідження є однією з пріоритетних напрямів розвитку педагогічної науки.

Структура звіту складається з передмови, вступу, одного розділу, списку публікацій з теми дослідження, тлумачного словника дефініцій і використаної літератури.

У вступі звіті розкрито: актуальність проблеми, наукові основи розробки науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки учнів старшої школи.

У розділі 1 Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників: визначено та обґрунтовано теоретико-методичні засади допрофесійної підготовки учнів старшої школи; описано розроблену та експериментально перевірену методику допрофесійної підготовки учнів старшої школи до різних типів професій; визначено зміст науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників; зазначено рукописи навчальних програм та навчальних посібників; висвітлено впровадження в практику роботи старшої школи створеного науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки учнів.

У висновках відображено основні узагальнені результати дослідження за період виконання НДР.

ОСНОВНА ЧАСТИНА ЗВІТУ

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах сьогодення перед учнем постійно виникають проблеми, що вимагають від нього визначення свого ставлення до різних груп професій, іноді аналізу і рефлексії власних професійних досягнень, ухвалення рішення про вибір професії або її зміну, уточнення і корекції кар'єри, вирішення інших професійно обумовлених питань. Весь цей комплекс проблем професійного становлення може бути розв'язаний у процесі допрофесійної підготовки. Закони, закономірності і принципи функціонування ринкової економіки впливають на формування соціокультурних потреб у суспільстві та регулюють їх. Це вимагає побудови дієвої системи з підготовки професіоналів, фахівців високого рівня в різних галузях економіки, які були б конкурентоспроможними, здатними генерувати нові ідеї, розробляти і впроваджувати їх у життя, творчо підходити до вирішення соціально-економічних завдань, швидко адаптуватися у ринкових умовах тощо. Умовою успішного професійного самовизначення учня є наявність у нього професійно важливих якостей, які варто розуміти як окремі динамічні риси *особистості*, психічні, психологічні й фізичні властивості, котрі відповідають вимогам до людини певної професії і сприяють успішному оволодінню нею. Підготовка до свідомого вибору професії передбачає активне формування психологічних якостей особистості: здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій, прагнень, професійних планів, ідеалів, переконань. Вибір професії вдалий тоді, коли праця приносить людині задоволення, відповідає її фізичним і духовним здібностям, психічним особливостям, інтересам, знанням і вмінням. Тому одне з найважливіших завдань сучасної школи якраз і полягає в тому, щоб допомогти дитині правильно обрати майбутню професійну діяльність.

Стратегія допрофесійної підготовки на сучасному етапі повинна визначатися реформаційними процесами в Україні, які передбачають низку політичних, соціальних та економічних аспектів спрямованих на забезпечення потреб держави у професійних кадрах різного рівня підготовки.

Стан розроблення проблеми. Дослідженню проблеми допрофесійної підготовки учнів у загальноосвітньому навчальному закладі приділяється належна увага. Зокрема, філософську складову вивчали І.Зязюн, І.Кон, В.Кремень, В. Лутай та ін.; теоретичні та методичні основи допрофесійної підготовки школярів досліджували Л.Березівська, Н.Бібік, П.Бергер, І.Бех, М.Бурда, С.Гончаренко, В.Доротюк, І.Захаров, Л.Йовайша, Б.Єрасов, Д.Закатнов, І.Зверєва, В.Іванов, Л.Калініна, В.Кизенко, Л.Коваль, О.Корсакова, О.Кузьменко, Н.Лавриченко, О.Ляшенко, В.Мадзігон, Ю.Мальований, В.Мелешко, П.Наторп, Н.Ничкало, Л.Онищук, Є.Павлютенков, М.Піддячий, Н.Побірченко, Г.Покиданов, В.Рибалка, М.Руденко, О.Савченко, С.Сахаров, В.Скрипка, В.Сидоренко, В.Синявський, С.Сисоєва, Г.Терещук, В.Тименко, М.Тименко, Д.Тхоржевський, Б.Федоришин, Я.Цехмістер, С.Чистякова, М.Янцур, О.Якуба, В.Ященко; аналіз історичного досвіду здійснювали С.Батишев, А.Вихрущ, І.Огороднікова; психологічний аспект став предметом розгляду таких науковців, як Г.Балл, В.Моляко, Н.Побірченко, П.Перепелиця, В.Рибалка, Б.Федоришин. Розвиток допрофесійної підготовки за рубежом досліджували: Н.Абашкіна, Т.Десятов, О.Джуринський, Т.Кошманова,

Б.Омельченко, Л.Пухова, В.Рижов, А.Самодрин, А.Сімак, Ф. Шльосек. Соціально-економічним і правовим питанням допрофесійної підготовки учнівської молоді присвячено праці В.Журавльова, В.Кузьміна, І.Назимова, В.Шубкіна та ін.

Як видно з попереднього аналізу теорії і практики, окремі аспекти проблеми вже досліджували колективи Інституту педагогіки, Інституту психології, Інституту проблем виховання НАПН України та інших вітчизняних і зарубіжних наукових установ. Підґрунтям для виконання прикладного дослідження можуть стати напрацювання колективу потенційних виконавців, здобуті під час виконання фундаментального дослідження «Соціально-професійна орієнтація учнів в умовах профільного навчання», 2013-2015рр. Незважаючи на це, проблема залишається актуальною і новою, адже науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників повною мірою не розроблене.

Основні результати дослідження: наукові результати -

Програма з допрофесійної підготовки для учнів 10 - 11 класу (до професій типу «людина-природа», «людина-техніка»);

Програма з допрофесійної підготовки для учнів 10 - 11 класу («людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ»).

Методика допрофесійної підготовки старшокласників до професій типу «людина-природа», «людина-техніка», «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ».

Технологія особистісно орієнтованого підходу до учня в процесі допрофесійної підготовки

Метод індивідуального тестування учнів в процесі допрофесійної підготовки

Знайдено спосіб розв'язання проблеми допрофесійної підготовки шляхом розробки науково-методичного забезпечення.

Очікувані результати співвідносяться із метою та завданнями дослідження і розкриваються в окремих розділах.

Перелік назв усіх проміжних звітів.

1. «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників» (за пошуково-моделювальний етап) (2016 р.)
2. «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників» (за експериментально-коригувальний етап) (2017 р.)
3. «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників» (за пошуково-моделювальний етап) (2018 р.)

ЗМІСТОВА ЧАСТИНА ЗВІТУ

1 Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників.

1.1 Загальна характеристика результатів дослідження.

Концепція дослідження базується вихідних положеннях, що визначені у контексті розроблення попередньої теми НДР «Соціально-професійна орієнтація учнів в умовах профільного навчання» та низці документів, основні положення яких регулюють питання професійної орієнтації старшокласників, серед них: “Закон України про освіту“, “Закон України про загальну середню освіту“, Державний стандарт освітньої галузі “Технологія“, “Концепція державної системи професійної орієнтації населення” (1994) та “Концепція профорієнтації учнівської молоді” (1994), Концепція профільного навчання в старшій школі.

Основними вихідними положеннями дослідження визначено:

- 1) результати моніторингу індивідуальних професійних інтересів та намірів старшокласників сформованих на допрофільному та профільних етапах, що слугуватимуть підґрунтям для допрофесійної підготовки в залежності від різних типів професій;
- 2) методи та засоби організації допрофесійної підготовки в умовах профільного навчання;
- 3) форми структурування змісту допрофесійної підготовки у посібниках, який буде розроблено відповідно до таких основних дидактичних і методичних принципів: доступності, наступності, соціальної значущості, практичного спрямування (прагматичності), системності, індивідуального підходу.

Дослідження здійснювалось поетапно.

Під час **першого етапу** (2016 р.)

Визначено теоретичні засади допрофесійної підготовки старшокласників до професій різних типів. Професійна діяльність різних працівників професій різних типів вимагає використання широкого кола знань й інтелектуальних умінь. Так, наприклад, високий ступінь автоматизації процесів у виробництві, впровадження нових засобів, інструментів та методів підвищують вимоги професій до психологічної сфери працівників та рівня їх кваліфікації. Вони повинні знати цикли технологічних процесів, обслуговування механізмів, застосування передових технологій і т.д. В професіях сучасного світу значне місце посідають елементи розумової праці; організаційно-педагогічні умови допрофесійної підготовки старшокласників, які визначаються як умови, за яких продуктивно відбувається професійний вплив педагога, спрямований на допрофесійну підготовку учнів старшої школи; сутність, особливості, форми і методи організації допрофесійної підготовки учнів старшої школи; показники та рівні сформованості в учнів старшої школи готовності до вибору майбутньої професії. Підготовка старшокласників до вибору професії різних типів має зреалізовуватися через практичне спрямування освіти, наближення знань до сучасних досягнень науки і техніки; Визначено шляхи усунення труднощів і неефективностей організації допрофесійної підготовки учнів, а саме: перегляд і вдосконалення змісту освіти в освітній галузі «Технології» та корегування Державного стандарту; реалізація ідеї профільного навчання учнів за галузевим принципом в умовах взаємодії ЗНЗ з об'єктами праці; забезпечення навчальних закладів

навчально-виховними комплектами у відповідності до напрямів підготовки; розроблення дидактичних систем, методик і педагогічних технологій у відповідності до завдань; щорічна публікація МОН України статистично-аналітичної довідки про стан допрофесійної підготовки, її зміст, методи, форми та інваріантну й варіативну складові тощо.

Проаналізовано поняття «допрофесійна підготовка учнів», яка розглядається нами як система навчально-виховних заходів спрямована на теоретичну профільну підготовку, психофізіологічний розвиток та практичну діяльність учня.

Проведено моніторингове дослідження готовності старшокласників до вибору професії різних типів, яке вказує на те, що назріла необхідність переглянути та вдосконалити профінформаційну роботу, на основі якої будуватимуться інші види профорієнтаційної допомоги, надати цій роботі системного та послідовного характеру, розробити і впровадити необхідне науково-методичне забезпечення.

Визначено освітні заклади для проведення експериментального дослідження, підписано угоди про співпрацю та проведення експерименту у рамках реалізації НДР «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників».

Результати наукових досліджень оприлюднено на масових науково-практичних заходах у яких приймали участь співробітники відділу.

Підготовлено матеріал до:

рукопис програми з допрофесійної підготовки учнів 10-11 кл. (професії типу «людина-природа», «людина-техніка») (3,0);

рукопис програми з допрофесійної підготовки учнів 10-11 кл. (професії типу «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ») (3,0).

Кількісні та якісні характеристики підготовленої продукції (наукової, навчальної, довідкової тощо):

Опубліковано: 25 публікацій, з них: 1 дисертація; 1 автореферат; наукових статей: 12 – у фахових виданнях України; 1 – у міжнародних наукометричних виданнях; 9 – апробувального характеру. 1 – колективний навчально-методичний посібник (2016).

На другому (експериментальному) етапі дослідження (2017 р.)

Визначено організаційно-методичні умови підготовки учнів старшої школи до вибору професій типу «людина-природа», «людина-техніка», «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ», які визначаються як умови, за яких продуктивно відбувається професійний вплив педагога, спрямований на допрофесійну підготовку учнів старшої школи; критерії ефективності допрофесійної підготовки в умовах профільного навчання, які визначаються сукупністю показників успішності вибору професії та професійного навчання.

Проаналізовано умови, чинники, механізми які впливають і забезпечують формування конкурентоспроможного середовища та конкурентоздатність особистості в умовах допрофесійної підготовки.

Підготовлено: рукописи навчальних посібників «Обираємо професії типу «людина-природа», «людина-техніка») (7,0 д.а.) та «Обираємо професії типу

«людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ»» (7,0 д.а.);

Здійснено експериментальну перевірку навчальних програм: програма з допрофесійної підготовки учнів 10-11 кл. (професії типу «людина-природа», «людина-техніка»), програма з допрофесійної підготовки учнів 10-11 кл. (професії типу «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ»).

Відповідно до результатів апробації скориговано зміст навчальної та науково-виробничої продукції.

У рамках реалізації НДР «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників» проведено констатувальний етап експериментального дослідження на базі дослідних майданчиків, здійснено аналіз та узагальнення результатів тестування учнів.

Кількісні та якісні характеристики підготовленої продукції (наукової, навчальної, довідкової тощо):

Рукописи розділів навчальних посібників: «Обираємо професії типу «людина-природа», «людина техніка» (3,0), Обираємо професії типу «людина-людина», «людина знакова система», «людина – художній образ» (3,0).

Опубліковано: 26 публікацій, з них: наукових статей: 16 – у фахових виданнях України; 1 – у міжнародних науково метричних виданнях; 9 – апробувального характеру. (2017).

На третьому (2018 р.) етапі дослідження:

Здійснено упровадження розробленого науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки учнів старшої школи на базі 17 дослідних експериментальних майданчиків.

За результатами прогнозування та виявлення соціального ефекту від впровадження результатів НДР, виявлено, що створена навчальна та науково-виробнича продукція сприяє формуванню науково обґрунтованої системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення, подальшого професійного навчання та праці. Очевидним є соціальний та економічний ефект зумовлений формуванням конкурентоздатної особистості та задоволенням потреб країни у галузевих професійних кадрах різного рівня підготовки. Результати зафіксовано у 14 довідках наданих об'єктами впровадження.

Підготовлено аналітичні матеріали за результатами апробації розробленого науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки учнів старшої школи (всі співробітники відділу). Результати моніторингу впровадження навчальних матеріалів, розроблених згідно із завданнями НДР, загалом засвідчують ефективність розробленого науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників. Зокрема, визначено, що ефективність підготовки учнів старшої школи до вибору професій різних типів узалежнена від дотримання таких основних умов: удосконалення інваріантного і створення варіативного професійно-орієнтаційного змісту; здійснення психологічного супроводу підготовки учнів до вибору профілю навчання і майбутньої професії; надання учням педагогічної підтримки в орієнтуванні щодо майбутньої професії; наявність інформаційного забезпечення процесу вибору профілю навчання і майбутньої професії.

Для інваріантного складника змісту освіти пропонується профілізаційна тематика професійного спрямування. Водночас на уроках з навчальних предметів необхідно розробити завдання, які орієнтували б на професію. Курси за вибором як обов'язкова частина змісту профільного навчання мають вагоме значення у процесі вибору старшокласниками майбутньої професії. Профільна спрямованість змісту курсів за вибором сприяє поглибленню індивідуалізації профільного навчання, розширенню світоглядності учнів.

Курси за вибором щодо професій різного типу можуть бути короткотерміновими (три на півріччя), базуючись на самостійному вивченні основної та додаткової навчальної літератури та інших джерел інформації, передбачаючи оглядові й настановні лекції, лабораторні та лабораторно-практичні роботи, семінари, співбесіди, колоквиуми, дискусії, творчі зустрічі, розроблення і виконання проектів, екскурсії на підприємства, спеціалізовані виставки, практики на оплачуваних і навчальних робочих місцях, самостійному працевлаштуванні та виконанні оплачуваної роботи тощо. Для формування техніко-технологічного мислення, що сприятиме свідомому вибору майбутньої професії, пропонуються такі курси за вибором: Навчальна програма з допрофесійної підготовки для учнів 10 - 11 класу (до професій типу «людина-природа», «людина-техніка») (3,0 д.а.); Навчальна програма з допрофесійної підготовки для учнів 10 - 11 класу («людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ») (3,0 д.а.). Для вибору професії важливою є позаурочна діяльність. Наприклад, науково-дослідницька діяльність; навчально-дослідницькі експедиції; польові практики; шкільні науково-практичні конференції; екскурсії на підприємства тощо. Завдяки особливостям форм і методів урочної і позаурочної роботи старшокласники повинні мати можливість для розвитку своїх здібностей щодо подальшого вибору майбутньої діяльності, зокрема професії.

Проведено: формувальний етап експериментального дослідження на базі дослідних майданчиків, здійснено аналіз результатів тестування учнів (всі співробітники відділу).

Здійснено моніторингове дослідження готовності старшокласників до вибору професій різних типів, яке вказує на те, що назріла необхідність переглянути та вдосконалити профінформаційну роботу, на основі якої будуватимуться інші види профорієнтаційної допомоги, надати цій роботі системного та послідовного характеру, розробити і впровадити необхідне науково-методичне забезпечення. Базуючись на проведеному дослідженні визначено такі рекомендації:

- Педагоги та психологи повинні приділяти достатньо часу для забезпечення допрофесійної психологічної підготовки учнів.
- Керівникам шкіл бажано контролювати відповідність створення профільних напрямів за природними нахилами учнів.
- Школам необхідно ввести курс допрофесійної підготовки старшокласників.

У рамках реалізації НДР «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників» проведено формувальний етап експериментального дослідження на базі дослідних майданчиків, здійснено аналіз результатів тестування учнів.

За результатами виконання НДР «Науково-методичне забезпечення

допрофесійної підготовки старшокласників» протягом 2016-2018рр. підготовлено науковий звіт.

Опубліковано: 18 публікацій, з них: наукових статей: 5 – у фахових виданнях України; 2 – у міжнародних науково метричних виданнях; 4 – у міжнародних виданнях; 5 – апробувального характеру. Авторських свідоцтв – 2. (2018).

Всього опубліковано за 2016-2018 рік:

2016: Опубліковано: 25 публікацій, з них: 1 дисертація; 1 автореферат; наукових статей: 12 – у фахових виданнях України; 1 – у міжнародних науко метричних виданнях; 9 – апробувального характеру. 1 – колективний навчально-методичний посібник (2016).

2017: Опубліковано: 26 публікацій, з них: наукових статей: 16 – у фахових виданнях України; 1 – у міжнародних науково метричних виданнях; 9 – апробувального характеру. (2017).

2018: Опубліковано: 18 публікацій, з них: наукових статей: 5 – у фахових виданнях України; 2 – у міжнародних науково метричних виданнях; 4 – у міжнародних виданнях; 5 – апробувального характеру. Авторських свідоцтв – 2. (2018).

Всього опубліковано за 2016-2018: 69 публікацій, з них: 1 дисертація; 1 автореферат;

1 – дисертація;

1 – автореферат;

наукових статей 64, з них:

33 – у фахових виданнях України;

4 – у міжнародних науко метричних виданнях;

4 – у міжнародних виданнях;

23 – апробувального характеру.

2 – Авторських свідоцтв.

1 – колективний навчально-методичний посібник.

1.2. Дослідження теоретико-методичних засад допрофесійної підготовки старшокласників.

Теоретична складова дослідження. У дослідженні розроблена стратегія допрофесійної підготовки старшокласників у вимірі підготовки до життя та самостійної продуктивної праці. У системі освіти допрофесійна підготовка, як компонент наступної професійної освіти, вирішує проблеми загальної трудової підготовки (політехнічного і профорієнтаційного характеру) старшокласників.

Зміст допрофесійної підготовки розробляється з метою активізації пізнавальної і творчої діяльності, спрямованої на: формування стійких орієнтацій на трудовий спосіб життя та морально-психологічну і практичну готовність до праці; виховання загальної трудової культури; розвиток творчих здібностей, інтелектуальних і психофізіологічних якостей тощо.

З'ясовано, що на основі доступних у 2016-2018 роках статистично-аналітичних матеріалів в МОН України неможливо розроблення таблиць і графіків для аналізу стану єдиної системи допрофесійної підготовки старшокласників, системи яка забезпечує підготовку особистості до життя та

свідомої продуктивної праці на етапах вікового розвитку у процесі адаптації, індивідуалізації та інтеграції особистості в умовах швидкозмінного середовища глобалізованого життєвого простору.

Головні проблеми і причини їх виникнення:

– відсутність взаємодії між соціальними об'єктами, яка охоплює всі сфери життєдіяльності старшокласників і середовищем (соціальну – проектування життєвого шляху й побудова міжособистісних стосунків; професійну – набуття досвіду та компетентностей для використання в процесі діяльності; економічну з акцентуванням на розбудові ринкових відносин);

– «збіднення» багатогранного життєвого простору для формування психологічного досвіду;

– масової «дезорієнтованої в життєвому просторі інтелектуалізації» старшокласників та відсутність проектів підготовки їх до продуктивної висококваліфікованої праці;

– розроблення «ускладненого» змісту незалежного зовнішнього оцінювання для успішного освоєння якого потребується залучення додаткового тижневого навчального навантаження за рахунок годин на формування операційно-технологічної (діяльнісної) складової психологічної сфери;

– погіршення умов для системного використання набутих знань у діяльності.

Головними причинами неефективності системи допрофесійної підготовки є: зміна ціннісних пріоритетів в особистісному і суспільному вимірах; ставлення до «людини праці»; відсутність достатньої кількості фахівців здатних розбудовувати життєвий простір в умовах взаємодії з об'єктами праці тощо.

Для розбудови системи допрофесійної підготовки необхідно: перегляд і вдосконалення змісту освіти в освітній галузі «Технології» та корегування Державного стандарту; реалізація ідеї профільного навчання учнів за галузевим принципом в умовах взаємодії ЗНЗ з об'єктами праці; забезпечення навчальних закладів навчально-виховними комплектами у відповідності до напрямів підготовки; розроблення дидактичних систем, методик і педагогічних технологій у відповідності до завдань; щорічна публікація МОН України статистично-аналітичної довідки про стан допрофесійної підготовки, її зміст, методи, форми та інваріантну й варіативну складові тощо.

Методична складова дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс методів дослідження:

- *теоретичні:* аналіз філософських, психолого-педагогічних теоретичних джерел; вивчення та узагальнення досвіду допрофесійної підготовки старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах; використання положень нормативних документів щодо допрофесійної підготовки старшокласників, синтез яких дає можливість систематизувати виокремлені теоретичні основи;

- *емпіричні:* анкетування та соціологічні опитування педагогічних працівників і старшокласників; спостереження; експертна оцінка; експеримент; методи математичної статистики та комп'ютерної обробки експериментальних даних;

- *експериментальні* виокремлено з метою апробації системи допрофесійної підготовки старшокласників

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася в загальноосвітніх навчальних закладах Бориспільського, та Згурівського районів.

У дослідно-експериментальній перевірці загалом брало участь 184 особи: 149 учнів, 35 педагогічних працівників. Завдання дослідження спрямовані на з'ясування стану та виявлення передумов ефективності психологічної, технологічної і проектувальної складових допрофесійної підготовки старшокласників.

Розподіл старшокласників контрольних і експериментальних груп за рівнями сформованості допрофесійної підготовки після проведення експериментів (у %)

Таблиця

Розподіл старшокласників контрольних і експериментальних груп за рівнями сформованості допрофесійної підготовки після проведення експериментів (у %)

Рівні допрофесійної підготовки старшокласників	Етапи експериментів									
	Перед експериментальний зріз		Адаптивно-профорієнтаційний етап		Допрофесійно-розвивальний етап		Професійно-продуктивний етап		Проектувально-дослідницький етап	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	9,6	9,9	12,3	16,3	16,4	21,3	18,6	25,3	20,4	31,2
Середній	65,5	65,1	67	65,3	68,8	66,4	67,1	64,9	67,3	62,6
Низький	24,9	25	20,7	18,4	14,8	12,3	14,3	9,8	12,3	6,2

Якісний аналіз табличних даних високого рівня допрофесійної підготовки старшокласників до професійної діяльності дає підстави вважати, що вона має не масовий, а індивідуальний характер і в цьому її особливість порівняно із їх загальноосвітньою підготовкою.

Інша якісна характеристика ефективності допрофесійної підготовки старшокласників полягає у необхідності її алгоритмізації: профорієнтація – допрофесійна діяльність – часткова професійна діяльність – проектувальна діяльність – діяльність з особистісних ціннісних профілів технологічної підготовки.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та впровадженні системи допрофесійної підготовки старшокласників у Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти та Державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки для старшої школи в освітній галузі «Технологія»: «Соціально-професійний розвиток учнів»; розроблених навчально-методичних матеріалах для освітньої галузі «Технологія» (старша школа).

Результати дослідження можуть бути використані у: 1) практиці допрофесійної підготовки старшокласників; 2) процесі професійної підготовки вчителів технологій профільної школи у вищих педагогічних навчальних закладах; 3) системі післядипломної педагогічної освіти.

Апробація результатів. Основні теоретичні, методологічні та методичні результати проведеного дослідження, а також концептуальні положення й загальні висновки представлені у вигляді публікацій, доповідей на міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових і науково-практичних конференціях,

педагогічних читаннях, симпозіумах і семінарах, зокрема:

Рекомендаційна складова дослідження. Допрофесійна підготовка (Д.П.) старшокласників буде перспективною якщо:

1. Розбудовуватиметься у вимірі соціально-професійної орієнтації - комплексна науково обґрунтована система форм, методів і засобів залучення до реалізації особистісних і громадських значущих цілей, формування цінностей і розбудови відносин, яка цілеспрямовано використовується для досягнення мети: засвоєння та застосування певної системи знань і норм, які дають змогу повною мірою функціонувати в суспільстві; формування психологічного та соціально-професійного досвіду; гармонізованого розвитку; реалізації творчого потенціалу, здібностей, задатків; капіталізація людських ресурсів в умовах реальної та прогнозованої трудової діяльності і взаємодії на ринку праці тощо;

2. Д.п. буде властива: громадянська спрямованість; орієнтація на розвиток соціально значущих цінностей майбутніх фахівців — професійного обов'язку, готовності до колективної роботи, вміння приймати рішення та нести за них відповідальність; самовдосконалення суб'єктів і об'єктів взаємодії тощо;

3. З огляду на закономірні зв'язки між метою, засобами та результатами Д.п. й умовами їх застосування увага приділятиметься таким складовим змісту освіти:

– критерії оцінки якості світового господарства: 1) агросировинні суспільства й економіки, базовані на ресурсно-видобувному капіталі; 2) науково-технологічні й індустріально-промислові, керовані індустріально-промисловим капіталом; 3) інформаційно-комунікативні суспільства з надмобільною торговельно-фінансовою економікою, керованою капіталом знань, інтелекту; 4) ідейно й духовно інтегровані суспільства. Ринкова продуктивність і обсяг виробленої доданої вартості продукції у цих суспільствах. Структурування соціально-економічного простору та забезпечення його трудовими ресурсами;

– трудова діяльність та її інфраструктура: закони управління трудовою діяльністю; мета, завдання, види, класифікація й об'єкти, на які спрямована ця діяльність; регіональні та державні об'єкти докладання трудової діяльності; шляхи й форми забезпечення трудовими ресурсами (продуктивними силами); соціальна значущість та економічні результати трудової діяльності; природозбереження;

– праця людини: предмети та знаряддя праці; професії та трудовий процес у найпоширеніших сферах діяльності; вплив наявних умов на результати праці; морально-етичні норми поведінки у процесі праці;

– професійна культура: організація трудового процесу; розвиток професійної творчості; дотримання трудової етики; здоров'язбереження;

– професійна орієнтація: оптимізація процесу свідомого професійного самовизначення з урахуванням індивідуально-психологічних властивостей, характеристик і показників професійної придатності на основі структури ринку праці; формування компетентностей для визначення, реалізації та корегування професійної траєкторії, зважаючи на показники і критерії професійної придатності та відповідності потребам ринку праці в кадрах;

– господарювання у побуті: використання наявних засобів у процесі ведення домашнього господарства; аналіз стану сімейної економіки та методи і

технології її зростання;

– підприємницька діяльність: організація підприємницької діяльності, її структура, умови реалізації, критерії оцінювання, періодичність корегування;

– соціально-професійна взаємодія на ринку праці: планування процесу з визначенням кінцевої мети та методів і технологій його протікання; організація процесу; зворотній зв'язок і проміжний контроль; оперативне регулювання і корегування; особистісне саморегулювання та суспільне регулювання; аналіз отриманих результатів.

У результаті психологічної діяльності особистості запропонованої у процесі Д.п. мають згармонізуватися компетентності за складовими психологічної сфери: когнітивна (знаннєва); операційно-технологічна (діяльнісна); мотиваційна (емоційна); етична; соціальна; поведінкова. Це дасть можливість особистості на етапах адаптації, індивідуалізації та інтеграції вийти на достатній рівень автономності й конкурентоспроможності у житті і праці.

1.3. Дослідження організаційно-педагогічних умов допрофесійної підготовки старшокласників.

Порушена проблема готовності старшокласників до вибору майбутньої професії набула сьогодні значної актуальності і вимагає негайного вирішення. Дослідження, які проводяться у останні п'ять років у напрямку професійної освіти молоді демонструють, що молодь не володіє знаннями про професії, ринок праці; не знає про власні ресурси та можливості, про відповідність між уподобаннями і здібностями; не має навичок по відношенню до планування здобуття професії і професійного зростання.

Для цього було проведене моніторингове дослідження, яке мало на меті з'ясувати чинники, що є ключовими важелями порушеної проблеми. Опитано 120 старшокласників.

Результати: 1) чи визначилися із професією: 70% визначилися із обраною професією, 28,8% вказали на відсутність професійних планів, а 1,1% мають певні сумніви у виборі професії;

2) чим керувались щоб визначитись зі своєю майбутньою професією: обрали професію відповідно до своїх уподобань – 63,2%; 46% – зробили вибір відповідно до своїх здібностей, 27,6% опитаних вказують на затребуваність обраної професії у суспільстві;

3) чим керувались при виборі майбутньої спеціальності: мотив інтересу до праці в певній галузі (24,7 %); перспективність праці (19,7 %); престижність професії (17,4 %); мотив корисності суспільству (10,7 %); мотив високої оплати праці (8,4 %); потреба у спеціалістах певного профілю (7,9 %), мотив покликання (5,1 %); мотив умов праці (3,9 %);

4) причини, які ускладнюють професійний вибір: 37,9 % опитаних стверджує, що ніщо не ускладнює їх професійного вибору, а 36,8 % говорять про „платіжну неспроможність”, більше (20 %) опитаних вказує на відсутність знань, високий конкурс при вступі до вищих закладів освіти, страхи перед іспитами, страхи не вступити на бюджет, проблеми зі здоров'ям, інше;

5) джерело професійної інформації: родинна профорієнтація (30,8 %), вплив засобів масової інформації та Інтернету (17,5 % та 14 %), розповіді друзів,

товаришів та знайомих (13,3 %), рекомендації вчителів на заняттях в гуртках і факультативах (11,9 % та 9,8 %).

6) впевненість у реалізації своїх професійних намірів: 74,7 % – повністю впевнені; 23 % – невпевнені у своєму виборі;

7) як планують працевлаштуватися: 36 % – самостійно після отримання спеціальності; 28,8 % – за допомогою батьків чи знайомих, 20,7% – за направленням, 3,6% – через Центр зайнятості;

8) форми діяльності: орієнтується на роботу на приватних підприємствах чи підприємницьку діяльність (51,7 %), а 15 % – на державних підприємствах. Збільшується частка випускників, які бажають працювати у великих містах – 73,6%. 33,3 % випускників пов'язують свою подальшу професійну діяльність з можливістю виїхати за кордон. 2,3 % мають наміри жити та працювати у сільській місцевості.

Проведене моніторингове дослідження вказує на те, що назріла необхідність переглянути та вдосконалити профінформаційну роботу, на основі якої будуватимуться інші види профорієнтаційної допомоги, надати цій роботі системного та послідовного характеру, розробити і впровадити необхідне науково-методичне забезпечення.

Для виправлення наявних недоліків у профінформації та профорієнтації старшокласників нами розроблені завдання для педагогічного колективу по забезпеченню успішного процесу допрофесійної підготовки, механізми реалізації цих завдань, методику формування мотивації до набуття знань, психологічні підходи у вихованні відповідальної особистості, що прагне до самореалізації у майбутній професії.

В існуючій освітній системі допрофесійна підготовка не позиціонується як самостійний елемент, а перебуває в достатньо невизначеному стані. При опитуванні працівників шкіл про зміст і мету допрофесійної підготовки, стає зрозуміло, що загальноприйняте розуміння цього процесу відсутнє. Педагоги не вважають необхідною підготовку до вибору професії уже в школі, напевно дирекція не виставляє їм за мету готувати учнів до реального життя, значною частиною якого буде професійна складова. Можна вважати, що професія є базою в досягненні успіху людини, який складається з реалізації природних здібностей та забезпечення матеріального благополуччя.

Констатувальний етап експериментального дослідження по виявленню у старшокласників психологічної готовності до професійного самовизначення в процесі допрофесійної підготовки дозволив нам зробити наступні висновки:

1. Учні не мають достатньої інформації щодо світу професій, яка б дозволила їм робити попередній вибір.
2. Внутрішня мотивація недостатня, прагнення до реалізації власних здібностей низькі.
3. Існує невизначеність у виявленні особистісних якостей та баченні професійної перспективи.
4. Відсутність багатовекторності та особистої стратегії в плануванні професійних досягнень.
5. Одноманітність відповідей на тестові запитання.
6. Наявність побоювань дорослішати, бажання уникнути обговорення

майбутньої професії, як частини дорослого життя.

7. Більшість учнів не в змозі визначитися з покликанням, не вміють аналізувати власні можливості.
8. Присутня переоцінка особистісних досягнень та співвіднесення їх з майбутнім професійними вибором.

На нашу думку, отримані в результаті експерименту дані свідчать про відсутність єдиної педагогічної стратегії щодо професійного самовизначення старшокласників, не дивлячись на важливість такої стратегії для економічного розвитку держави.

Важлива роль у вирішенні окреслених проблем випадає учителям-переметникам, допрофесійна підготовка має відобразитись в змісті навчання. Оскільки учні мають дещо викривлене поняття про світ професій чи конкретну професію у них відсутнє розуміння зв'язку між головним змістом конкретної професії та необхідними для її оволодіння знаннями. Взаємозв'язок між рівнем успішності в школі і формуванням уявлення про професії і професійну кваліфікацію залежить від знань і може бути визначений на уроці під час вивчення предмету.

Рекомендації. В профорієнтаційну роботу з учнями повинні бути включені всі освітні ланки, адже відповідно до свого покликання професійно зорієнтовані учні, мають можливість стати в майбутньому гарними спеціалістами, що забезпечить добробут нашого суспільства.

Ефективність підготовки учнів старшої школи до вибору професій різних типів узалежнена від дотримання таких основних умов: удосконалення інваріантного і створення варіативного професійно-орієнтаційного змісту; здійснення психологічного супроводу підготовки учнів до вибору профілю навчання і майбутньої професії; надання учням педагогічної підтримки в орієнтуванні щодо майбутньої професії; наявність інформаційного забезпечення процесу вибору профілю навчання і майбутньої професії.

Отже, організаційно-методичні умови підготовки учнів старшої школи до вибору професій будуть ефективними, якщо здійснюватиметься співпраця зі всіма суб'єктами освітнього процесу, що передбачає залучення громадськості, батьків до профілізації навчально-виховного процесу.

1.4. Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення підготовки учнів старшої школи до вибору професії типів «людина-знакова система», «людина-художній образ».

Окремої уваги, на нашу думку, заслуговує визначення оптимальних організаційно-методичних умов підготовки учнів старшої школи до вибору професій типів «людина-знакова система», «людина-художній образ» та розробка відповідного науково-методичного забезпечення. Професії цих типів вимагають від працівника особливих умінь та навичок, які потрібно виявляти на етапі допрофесійної підготовки в школі. Це стане запорукою успішного професійного навчання та подальшої професійної діяльності.

Основою формування структури змісту науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки визначено класифікацію професій за Є. Клімовим, яка вже тривалий час користується популярністю у вітчизняній педагогіці і

психології. Згідно класифікації, професії поділяються залежно від об'єкта праці на 5 категорій, кожна з яких, у свою чергу, поділяється ще на три підкатегорії. Крім цього, Клімов в рамках описаної схеми виділяє ще декілька більш складних груп професій, беручи до уваги засіб праці та умови роботи. Основною перевагою цього способу класифікувати види людської діяльності є чітка структура, зрозуміла кожному.

Щодо свідомого вибору, як показав експеримент по визначенню старшокласниками бажаної професії типу «людина-знакова система», «людина-художній образ», пов'язаних з нею видах діяльності, життєвих перспектив та досягнень, повертаємося до першого висновку: учні не володіють знаннями про професії, *tabula rasa* в цьому питанні. Не мають інформації про те, як спеціальність, що отримана у ВНЗі, має перейти в професійну діяльність; що таке професійні обов'язки, робочий день, план, відповідальність за виконувану роботу, професійна кар'єра як частина життя. Професійна складова життя – це для них закрыта країна, напевно про Марс вони знають більше. Задля об'єктивності треба сказати, що в даному дослідженні брали участь учні гімназії, серед яких не було ні одного з високим або вище середнього рівня інтелектом.

Як показав експеримент, напевно, виходячи з попередніх висновків: учні побоюються майбутнього життя, відчувають ностальгію за дитинством, їм не вистачає батьківського обоювання, вони уникають відповідальності за себе і за світ, не бажають щось змінювати чи будувати, не бачать власного майбутнього. Скоріше всього, незнання породжує страх. Мова не йде про проектування кар'єри, коли світ професій для учнів – біла чи чорна суцільна хмара. З іншого боку, старшокласники сприймають майбутню професію як можливість не залежати від батьків морально. Стати вільним не в матеріальному плані, а більш самостійним у власних діях. Взагалі, якщо є устремління до отримання професії, то основним мотивом його є бажання позбавитись батьківського контролю.

Учасники експерименту не усвідомлювали важливості свого вибору професій типу «людина-знакова система», «людина-художній образ», відповіді на питання класичних тестів були одноманітні, про професії відсутні навіть поверхневі знання.

Отже старшокласники, прогнозуючи своє майбутнє, методам реалізації професійних планів приділяють мало уваги.

Для виправлення ситуації що склалася в освіті, розробляється модель системи допрофесійної підготовки старшокласників та створюється науково-методичне забезпечення процесу даної підготовки.

Розроблена програма навчального курсу. Програма готувалась відповідно до теми дослідження та технічного завдання. Програма має забезпечити школярам можливість вибору майбутньої професії, перед її складанням був проведений науковий експеримент в Києві та Херсоні та області. Експеримент мав виявити стан професійної грамотності, проблеми, які існують, та побажання батьків, учителів та самих учнів. Ніхто, крім наших науковців, цим питанням не займався і нікого воно не цікавить. Не дивлячись на розрекламовану профорієнтацію, при анкетуванні учителів та адміністрації на запитання “Що таке профільна освіта та які функції виконує профільна школа?” не збіглося ні однієї відповіді, визначення загального немає, немає єдиної думки, а значить відсутня єдина мета, бо люди не

відають, що роблять. В освітніх колах звучать пропозиції викладати фінансову грамотність, та інші курси, але ніхто не пропонував викладати професійну грамотність, в той час як робота присутня в житті кожної людини. Робота впливає на задоволеність життям. Варто звернути при цьому увагу на деякі протиріччя у знаходженні професії, відповідної до природи учня, а саме – щоб визначити професійні переваги, повинна бути присутня навченість, а коли присутня навченість, важко розрізнити, де навченість, а де природні здібності. Можна привести такий приклад – при вивченні структури інтелекту в школі з математичними класами більшість учнів (звичайна школа) показала інтелект вище середнього та розвинену математичну складову інтелекту. Але навряд чи всі ці учні (а це три класи) в районному місті мали природні математичні здібності. Отже це є проблемою, оскільки учень, що отримує професію не за природою, а за навченістю, швидко вичерпає себе і в кращому випадку йому доведеться змінювати професію в зрілому віці, а це є трагедією для особистості. Одне діло, якщо змінити професію змушують зовнішні обставини – вони для людини є об'єктивними (ринок праці, закриття підприємства, переїзд в інше місто), а зовсім інше – коли зміна професії відбувається через нереалізованість, точніше – через професійну непридатність. В цьому випадку зміна супроводжується стресом, який негативно впливає на самопочуття та самооцінку людини. Враховуючи таке складне завдання, нам потрібно було знайти базову систему для дослідження, яка була б вичерпно об'єктивною, де б учень сам міг вибирати вид діяльності, але і міг мати відповідні якості вибраній професії.

Таку систему професійного визначення створив Євгеній Клімов, вона є універсальною в наступному:

Всяка професія вимагає від людини відповідних психологічних якостей. Клімов створив систему, в якій ці якості згруповані в типи і корелюють з професією. Послідовність така: Професійні вподобання людини (яка їх визначає сама, відповідно до своєї природи) – визначення психологічного типу (оскільки, наприклад, людина-художній образ – це не тільки має відношення до професії, але й детермінує поведінку взагалі). Відповідно до типу пропонуються професії, далі даються характеристики професій, вимоги професії до людини що хоче її обрати, та дається перелік якостей та вмінь, які треба формувати та розвивати під час допрофесійної підготовки в школі. Клімов пропонує практичні заняття, в ході яких учень зможе детально вивчити, проаналізувати та визначити умови праці в майбутній професії, що дає йому змогу співвіднести свої можливості, право обґрунтованого вибору. При використанні цієї системи дотримується принцип добровільності, достовірності, науковості, система має практичний блок. Нами розроблено професійний щоденник для учнів, та ряд власних творчих проєктів, що допоможуть чітко уявляти своє майбутнє та сміливо і впевнено ступати в доросле життя.

Доповнює професійний вибір розробки Голанда тест на визначення типу особистості в зв'язку з вибором людиною відповідного для неї професійного середовища, яке буде для неї природнім, де вона почуватиметься «як риба в воді». Знову ж той самий принцип: учень добровільно відповідає на запитання опитувальника, а в результаті отримує відповідь про те професійне середовище,

яке їй рекомендоване. До речі, результати діагностування по Клімову завжди співпадають з Голандом.

Ефективним для дослідження професійної спрямованості у старшій школі є тест Амтхауера, що інтегрує структуру інтелекту в майбутню професію, але це тест для тих, у кого все гаразд з інтелектом, тому ми використовуємо Голанда і Клімова. За час проведених досліджень ми не зустрічались з обдарованістю, талантом, чи геніальністю, на жаль. Пояснень цьому не маємо, можливо ці категорії трансформувались в щось інше, чому ще немає наукового визначення.

Висновки: При роботі з учнями нами застосовувався різний діагностичний інструментарій та отримано ряд цікавих поточних результатів, наприклад:

1). Учні з різними природними нахилами відрізняються навіть перевагою у виборі кольорів: для математиків основний колір – синій, для біологів – фіолетовий, для філологів – жовтий.

2). У сучасних старшокласників творчість підмінена фантазією, творча фантазія є заміщенням інтелекту (освіченості).

3). Виявлена наступна закономірність: при діагностуванні типів акцентуації по Леонгарду-Шмішеку виходимо на вражаючий результат: вся школа – директор, вчителі, більшість учнів – мають однакову акцентуацію, (перший висновок – можливо, директор підбирає педагогів собі подібних), але це значить, що учень в період навчання знаходиться в однорідному середовищі людей схожого типу, має у школі пристосування тільки до даного середовища, що звужує його комунікативні можливості у майбутньому.

4). Ще один висновок, досить цікавий: в деяких школах, наприклад, мовних, учні в більшості своїй не мають природних нахилів до того профілю, в якому спеціалізується школа.

5). Визначення гуманітарної направленості не має зрозумілого пояснення серед учнів та вчителів, частіше всього, воно трактується, як той, хто не може успішно освоїти курси точних та природничих наук, або учень, який мало що знає конкретно, але гарно фантазує та красиво говорить.

Педагогіка має тему для пояснення результатів наших досліджень у майбутньому.

Рекомендації:

- Педагоги та психологи повинні приділяти достатньо часу для забезпечення допрофесійної психологічної підготовки учнів.
- Керівникам шкіл бажано контролювати відповідність створення профільних напрямів за природними нахилами учнів.
- Школам ввести курс допрофесійної підготовки старшокласників.

Звичайно, все розвивається та змінюються, почалося століття і вчені повинні змінити свою роботу відповідно до змін у суспільстві, дуже добре в цьому сенсі, що на зміну невизначеній профорієнтації прийшла допрофесійна підготовка, що дає можливість курсом забезпечити учневі правильний професійний вибір та визначити джерела і методи для цього.

1.5. Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення підготовки учнів старшої школи до вибору професії типу «людина-людина».

Психологічна і практична підготовка учнів до життя до праці вимагає свідомого підходу їх до такого життєво важливого питання, як вибір професії.

В процесі навчально-виховної роботи школа повинна знайомити учнів з різноманітними видами праці в нашому суспільстві, допомагати школярам виявити свої здібності та обрати майбутню професію.

До вибору майбутньої професії учнів школа, сім'я повинні ставитись надзвичайно уважно. Адже вибір професії тісно зв'язаний з процесом самовизначення особистості, формуванням її, з пошуком життєвого шляху.

Правильний вибір професії значною мірою визначає майбутній життєвий шлях учня. Правильно обрати професію – це значить знайти такий вид роботи, таку діяльність, в якій найширше можуть розкритися здібності і нахили, де можна принести найбільше користі. Отже, свідомий вибір професії має визначатися потребами народного господарства, інтересами держави. Кожний учень може обрати собі таку професію.

У виборі професії значну роль відіграє особистий інтерес. Чим цікавіша для людини та чи інша праця, тим вища її продуктивність, тим більше задовольняє вона духовні потреби людини. Треба любити те, що робиш, і тоді навіть найважча проста праця стане творчою.

Кожна професія має свою специфіку і вимагає спеціальної підготовки, відповідних знань, умінь і навичок. Щоб обрати професію, треба бути обізнаним з різними галузями народного господарства і культури, треба знати, з чого вибирати. Завдання школи, педагогічного колективу – організувати роботу в справі професійної орієнтації учнів і підготовки їх до вибору професії.

Реалізація цих завдань можлива на етапі допрофесійної підготовки, яка включає систему заходів по ознайомленню з характером різних видів промислової і сільськогосподарської праці і вимогами до них, розкриттю перспектив розвитку тих чи інших галузей народного господарства і т. д.

Проблему вибору майбутнього фаху підростаючим поколінням в її історичному аспекті досліджували В. Аванесов, А. Вихрущ, М. Ільюк, В. Рак. Зарубіжний досвід професійної орієнтації молоді, що навчається, знайшов відображення в роботах Г. Дмитрієва, І. Керестеня, П. Омеляненко, М. Павлової, Л. Сундукової, Ю. Укке.

Психолого-педагогічним та організаційним основам підготовки молоді до вибору майбутньої професії присвячено праці Ю. Гільбуха, О. Голомштока, Є. Клімова, М. Захарова, Г. Костюка, В. Мадзігона, Є. Павлютенкова, В. Сидоренка, В. Симоненка, В. Синявського, С. Чистякової, Б. Федоришина.

Проблеми професійної орієнтації школярів в умовах наскрізної підготовки досліджувалися В. Гарбичем, О. Мельником, С. Осадчим, М. Піддячим, В. Хільковцем. У роботах П. Атутова, В. Сидоренка, М. Тиценка, М. Янцура розкрито особливості здійснення профорієнтаційної роботи та підготовки школярів до професійного самовизначення у процесі трудового навчання.

Окремої уваги заслуговує визначення організаційно-методичних умови підготовки учнів старшої школи до вибору професій типу «людина-людина». Група професій типу "людина — людина" включає велику кількість професій. Багато з них мають однакові цілі, завдання, одну і ту ж саму спрямованість діяльності, ставлять близькі за змістом вимоги до працівника і об'єднуються на

цій основі у підгрупи. У змісті діяльності спеціалістів підгрупи професій, які Є.О.Клімов визначив як "гностичні", переважає пізнавальна (" гностична") діяльність. Зважаючи на це, треба створювати відповідне науково-методичне забезпечення з урахуванням специфіки професійної діяльності та вимог до особистісних якостей працівника.

Порушена проблема готовності старшокласників до вибору майбутньої професії по типу «людина-людина» набула сьогодні значної актуальності і вимагає негайного вирішення. Дослідження, які проводяться у останні п'ять років у напрямку професійної освіти молоді демонструють, що молодь не володіє знаннями про професії, ринок праці; не знає про власні ресурси та можливості, про відповідність між уподобаннями і здібностями; не має навичок по відношенню до планування здобуття професії і професійного зростання.

Для цього було проведене моніторингове дослідження, яке мало на меті з'ясувати чинники, що є ключовими важелями порушеної проблеми. Опитано 120 старшокласників.

Результати: 1) чи визначилися із професією: 70% визначилися із обраною професією, 28,8% вказали на відсутність професійних планів, а 1,1% мають певні сумніви у виборі професії;

2) чим керувались щоб визначитись зі своєю майбутньою професією: обрали професію відповідно до своїх уподобань – 63,2%; 46% – зробили вибір відповідно до своїх здібностей, 27,6% опитаних вказують на затребуваність обраної професії у суспільстві;

3) чим керувались при виборі майбутньої спеціальності: мотив інтересу до праці в певній галузі (24,7 %); перспективність праці (19,7 %); престижність професії (17,4 %); мотив корисності суспільству (10,7 %); мотив високої оплати праці (8,4 %); потреба у спеціалістах певного профілю (7,9 %), мотив покликання (5,1 %); мотив умов праці (3,9 %);

4) причини, які ускладнюють професійний вибір: 37,9 % опитаних стверджує, що ніщо не ускладнює їх професійного вибору, а 36,8 % говорять про „платіжну неспроможність”, більше (20 %) опитаних вказує на відсутність знань, високий конкурс при вступі до вищих закладів освіти, страхи перед іспитами, страхи не вступити на бюджет, проблеми зі здоров'ям, інше;

5) джерело професійної інформації: родинна профорієнтація (30,8 %), вплив засобів масової інформації та Інтернету (17,5 % та 14 %), розповіді друзів, товаришів та знайомих (13,3 %), рекомендації вчителів на заняттях в гуртках і факультативах (11,9 % та 9,8 %).

6) впевненість у реалізації своїх професійних намірів: 74,7 % – повністю впевнені; 23 % – невпевнені у своєму виборі;

7) як планують працевлаштуватися: 36 % – самостійно після отримання спеціальності; 28,8 % – за допомогою батьків чи знайомих, 20,7% – за направленням, 3,6% – через Центр зайнятості;

8) форми діяльності: орієнтується на роботу на приватних підприємствах чи підприємницьку діяльність(51,7 %), а 15 % – на державних підприємствах. Збільшується частка випускників, які бажають працювати у великих містах – 73,6%. 33,3 % випускників пов'язують свою подальшу професійну діяльність з

можливістю виїхати за кордон. 2,3 % мають наміри жити та працювати у сільській місцевості.

Проведене моніторингове дослідження вказує на те, що назріла необхідність переглянути та вдосконалити профінформаційну роботу, на основі якої будуватимуться інші види профорієнтаційної допомоги, надати цій роботі системного та послідовного характеру, розробити і впровадити необхідне науково-методичне забезпечення.

1.6. Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення підготовки учнів старшої школи до вибору професії типу «людина-природа».

Соціально економічні зміни, що мають місце в умовах переходу до ринкових відносин, вимагають нових підходів у формуванні особистості учня. Дедалі гострішою стає залежність місця держави в цивілізованому світі від її можливостей у створенні умов для вільного самовизначення громадян, набуття ними доступних знань і професійної майстерності, самореалізації в тій галузі, де найповніше можна проявити свої здібності. Успішне вирішення цієї проблеми в основному залежить від позитивних результатів у формуванні особистості майбутнього працівника на всіх етапах його шкільного життя. Провідну роль у цьому відіграє організація та науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки учня.

Дослідження з цієї проблеми здійснювалися в різних аспектах: історичному (С.Я.Батишев, А.В.Вихрущ, І.Т.Огороднікова та ін.); філософському (І.А.Зязюн, І.С.Кон, В.Г.Кремень, В.С.Лутай та ін.); теоретико-методологічному (С.У.Гончаренко, Н.Г.Ничкало, С.О.Сисоєва та ін.); психологічному (Г.О.Балл, Н.А.Побірченко, В.В.Рибалка та ін.). Їх результати збагачують розуміння проблеми допрофесійної підготовки учнівської молоді. Теоретико-методологічні дослідження є стрижневими у вирішенні означеної проблеми, оскільки відтворюють парадигму допрофесійної підготовки з точки зору системного підходу.

Професії, предметом праці яких є жива і нежива природа, відносяться до групи «людина - природа». У цій групі - дуже важливі професії як для народного господарства, так і для людини. Але питанням підготовки учнів старшої школи до вибору професії типу «людина-природа» в процесі допрофесійної підготовки приділяється недостатня увага. В цьому можна переконатись, якщо розглянути матеріали наукових конференцій з проблем психології праці, зокрема, з професійної орієнтації.

Професійна діяльність різних працівників професій типу «людина - природа» вимагає використання широкого кола знань й інтелектуальних умінь. Так, високий ступінь автоматизації процесів у тваринництві, впровадження нових засобів утримання тварин і птиці, більш досконала технологія переробки продукції, виникнення потокових ліній, машинного доїння корів і обробки молока, автоматизовані методи приготування і роздавання кормів підвищують вимоги цих професій до психологічної сфери працівників та рівня їх кваліфікації. Вони повинні знати весь цикл технологічного процесу, вміти організувати технічне спостереження і обслуговування механізмів. В їх роботі значне місце

посідають елементи розумової праці, які дедалі більше стають інженерно-технічними.

Істотні зміни у характері і змісті професій групи «людина - природа» потребують розробки раціональних методів проведення допрофесійної підготовки з учнями шкіл, враховуючи специфіку цих змін. Отже, виникає необхідність вивчення особливостей вказаних професій та використання їх в організації практичної профорієнтаційної роботи. Ці професії потребують особливої уваги тому, що, по-перше, вони поширені в сільському господарстві, яке є важливою галуззю народного господарства, по-друге, тут спостерігається нестача кваліфікованих спеціалістів і, потрете, вимоги, які ставляться до психофізіологічних особливостей працівників, надто важливі й їх розшифрування являє значний інтерес для практики профорієнтації і профконсультації шкільної молоді.

Професії типу «людина - природа» складають досить численну групу. До неї входять професії, що вимагають значної теоретичної підготовки, отже, вищої і середньої спеціальної освіти (агроном, ветеринарний лікар, ветфельдшер, зоотехнік, садівник), і професії, де потрібні практична майстерність, основи якої закладаються, наприклад, у професійно-технічному училищі (тваринник, тракторист-машиніст широкого профілю, майстер машинного доїння).

Провідним предметом праці професій типу «людина - природа» є живі організми, умови їх життя, біологічні і мікробіологічні процеси.

Істотні зміни у характері і змісті професій групи «людина - природа» потребують розробки раціональних методів проведення допрофесійної підготовки з учнями шкіл, враховуючи специфіку цих змін. Отже, виникає необхідність вивчення особливостей вказаних професій та використання їх в організації практичної профорієнтаційної роботи. Ці професії потребують особливої уваги тому, що, по-перше, вони поширені в сільському господарстві, яке є важливою галуззю народного господарства, по-друге, тут спостерігається нестача кваліфікованих спеціалістів і, потрете, вимоги, які ставляться до психофізіологічних особливостей працівників, надто важливі й їх розшифрування являє значний інтерес для практики профорієнтації і профконсультації шкільної молоді.

Результати дослідження професійного самовизначення за методикою «Диференційно-діагностичний опитувальник» Є. Клімова представлені у табл. 1.

За результатами, що представлені у табл. 1, видно, що більша відсоткова частка учнів 7-го класу (57%) надає перевагу професіям типу Людина-Техніка. Меншою мірою (47%) – Людина-Художній образ. Учні 8-го класу більшою мірою обирають професії типу Людина-Природа (40%), Людина-Людина (30%). На відміну від учнів 7-го класу, меншою мірою обирають професії типу Людина-Техніка (10%). Незначна частка виборів припадає на професії типу Людина-Художній образ в обох класах. Учні 9-го класу обирали професії типу Людина-Природа найчастіше (43%). Професії типу Людина-Техніка обирались меншою мірою (10%). В учнів 10-го класу найбільша відсоткова частка виборів припадає на професії типу Людина-Людина (36%). Професії типу Людина-Знак також обирались частіше (27%). Найбільша кількість виборів серед учнів 11 класу (60%) припадає на професії типу Людина-Художній образ.

Результати дослідження професійного самовизначення за методикою
«Диференційно-діагностичний опитувальник» Є. Клімова

Тип професій клас	Людина-техніка	Людина-художній образ	Людина-природа	Людина-людина	Людина-знакова система
7 кл	57 %	47 %	9%	11%	7%
8 кл	10 %	7%	40 %	30 %	5%
9 кл	10 %	13%	11%	43 %	8%
10 кл	6%	9%	8%	36 %	27 %
11 кл	11%	60 %	12%	9%	10%

Отже, найбільш чітко вираженою схильністю до певного типу професій за методикою ДДО Є. Клімова простежується в учнів 9 та 11 класу. А найменш вираженою схильністю до певного типу професій – в учнів 10 класу.

Враховуючи ці особливості, необхідно дотримуватися принципу відповідності обраної професії інтересам, здібностям і можливостям дитини, співвіднесеними з реальним станом її здоров'я.

1.7. Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення підготовки учнів старшої школи до вибору професії типу «людина-техніка».

Аналіз наукових джерел щодо профільного навчання дав змогу зробити висновок, що допрофесійна підготовка старшокласників є результатом реалізації ідеї оновлення змісту навчання школярів, як передбачено Концепцією профільного навчання в старшій школі та Державним стандартом загальної середньої освіти. Окремі важливі аспекти проблеми підготовки школярів до вибору професії типу «людина – техніка» розкрито у працях В. Бичкової, Л. Григорчука, Н. Ковтуненко, Н. Матяш, Л. Ройко, В. Федяєвої та ін.

Загальновідомо, що найбільша кількість професій належить до типу «людина – техніка». Розрізняють техніку промисловості, будівельну, авіації і космонавтики, транспорту, зв'язку, сільськогосподарську. Виокремлюють також галузеву техніку автоматизації, кібернетики, електронну, вимірювальну, ядерну, пожежну, автотехніку, оргтехніку тощо. Без цих професій прогрес людства неможливий. Проте, учні не мають достатнього уявлення про розмаїтість професій за типом «людина – техніка».

З огляду на це, підготовка старшокласників до вибору професії типу «людина – техніка» є важливою складовою формування готовності підлітка до професійного самовизначення. Саме профільне навчання має забезпечити перехід від недостатньо диференційованого навчання до професійної підготовки, що, своєю чергою, створить передумови для свідомого вибору майбутньої професії.

Допомога вчителів старшокласникам у професійному самовизначенні пов'язана з необхідністю інформувати школярів про різноманітність професій типу «людина – техніка», про їх зв'язок з науками і предметами, що вивчаються у школі, роз'яснювати специфіку і особливості відповідної професійної діяльності.

Водночас важливо, щоб підготовка старшокласників до вибору професії типу «людина – техніка» супроводжувалася відповідним матеріально-технічним забезпеченням задля вироблення практичних умінь і навичок.

Загалом, профілізація старшої школи має виняткове значення для підвищення ефективності допрофесійної підготовки молоді, оскільки забезпечує індивідуальні потреби школярів, які виявляють підвищений інтерес до окремих предметів, їх професійне самовизначення, успішну соціалізацію, полегшує адаптацію до самостійного життя.

Отже, підготовка старшокласників до вибору професії типу «людина–техніка» має зреалізовуватися через практичне спрямування освіти, наближення знань до досягнень сучасної технічної галузі.

Ефективність підготовки учнів старшої школи до вибору професій типу «людина – техніка» узалежнена від дотримання таких основних умов: удосконалення інваріантного і створення варіативного професійно-орієнтаційного змісту; здійснення психологічного супроводу підготовки учнів до вибору профілю навчання і майбутньої професії типу «людина – техніка»; надання учням педагогічної підтримки в орієнтуванні щодо майбутньої професії; наявність інформаційного забезпечення процесу вибору профілю навчання і майбутньої професії типу «людина – техніка».

Для інваріантного складника змісту освіти пропонується профілізаційна тематика технічного спрямування. Водночас на уроках з навчальних предметів (фізика, математика, технологія, інформатика та ін.) необхідно розробити завдання, які орієнтували б на професію типу «людина – техніка». Курси за вибором як обов'язкова частина змісту профільного навчання мають вагомe значення у процесі вибору старшокласниками майбутньої професії. Профільна спрямованість змісту курсів за вибором сприяє поглибленню індивідуалізації профільного навчання, розширенню світоглядності учнів.

Курси за вибором щодо професій типу «людина – техніка» можуть бути короткотерміновими (три на півріччя), базуючись на самостійному вивченні основної та додаткової навчальної літератури та інших джерел інформації, передбачаючи оглядові й настановні лекції, лабораторні та лабораторно-практичні роботи, семінари, співбесіди, колоквиуми, дискусії, творчі зустрічі, розроблення і виконання проектів, екскурсії на підприємства, спеціалізовані виставки, практики на оплачуваних і навчальних робочих місцях, самостійному працевлаштуванні та виконанні оплачуваної роботи тощо. Для формування техніко-технологічного мислення, що сприятиме свідомому вибору майбутньої професії типу «людина – техніка», пропонуються такі курси за вибором: «Основи техніки»; «Основи матеріального виробництва»; «Техніки розв'язання винахідницьких задач»; «Основи проектування і конструювання»; «Основи автосправи»; «Міні СТО»; «Комп'ютер у виробництві» та ін.

Для вибору професії типу «людина – техніка» важливою є позаурочна діяльність. Наприклад, науково-дослідницька діяльність; навчально-дослідницькі експедиції; польові практики; шкільні науково-практичні конференції; екскурсії на підприємства тощо. Завдяки особливостям форм і методів урочної і позаурочної роботи старшокласники повинні мати можливість для розвитку своїх здібностей щодо подальшого вибору майбутньої діяльності, зокрема професії типу «людина – техніка».

Отже, організаційно-методичні умови підготовки учнів старшої школи до вибору професій типу «людина – техніка» будуть ефективними, якщо

здійснюватиметься співпраця зі всіма суб'єктами освітнього процесу, що передбачає залучення громадськості, батьків до профілізації навчально-виховного процесу.

1.8. Дослідження і розробка науково-методичного забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки.

На сучасному етапі соціально-економічних умов розвивається «ринок праці» і «ринок особистостей», які пред'являють до підростаючого покоління високі вимоги. Сьогоднішнім випускникам в недалекому майбутньому належить прийняти проблеми, що необхідно вирішувати в постіндустріальному суспільстві сучасних цивілізованих ринкових відношень. У зв'язку з цим, одним із пріоритетних завдань сучасної профільної школи стає створення умов для формування конкурентоздатної особистості, здатної самотійно, результативно, відповідально і морально вирішувати суспільні та особисті (професійні і непрофесійні) проблеми. Створення відповідних умов для розвитку такої особистості *дозволить, ЗЗСО підвищити якість підготовки випускників – майбутніх абітурієнтів і фахівців-професіоналів, до професійного самовизначення, самотійного життя, самореалізації, соціалізації, та сформувати високий рівень їхньої конкурентоздатності* в швидкозмінному інноваційному середовищі.

Особливої значущості набуває актуальність та важливість вивчення і розв'язання проблеми «науково-методичного забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки», що є одним із напрямків теми «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників».

Одним із важливих компонентів конкурентоздатності особистості є компетентності професійного самовизначення оптантів умовах допрофесійної підготовки. З метою вирішення вище зазначених суспільно значущих проблем нами запропоновано авторську комплексну систему науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки оптантів. З метою її реалізації розроблена, адаптована і впроваджена авторська «Технологія формування компетентностей конкурентоздатної особистості в умовах допрофесійної підготовки» (далі «Технологія»). Вона міститься з двох взаємопов'язаних та взаємодоповнювальних моделей, що відповідають діагностичному (констатувальному) та корекційно-розвивальному (формуальному) етапам дослідження, а саме: «1. Діагностична модель експертизи компетентностей професійного самовизначення оптантів в умовах допрофесійної підготовки» та «2 Корекційно-розвивальна модель рефлексивно-інноваційного тренінгу, коучингу «Сучасні психологічні технології формування компетентностей конкурентоздатної особистості». Кожна із моделей містить основні блоки: інформаційно-смісловий, діагностичний, аналітично-інтерпретаційний і прогностичний, та корекційно-розвивальний.

Методика та організація дослідження та його науково-теоретична, практична, соціальна та економічна значущість (економічний ефект).

Розглянемо *методику та організацію науково-дослідної роботи*. Дослідження здійснювалось учасниками освітнього процесу на базі експериментальних ЗЗСО (експерименти регіонального рівня): ЗЗСО м. Одеси (відповідальна за експеримент на регіональному рівні – Т.І. Волковська): ЗОШ –

№ 52 (директор Н.М. Мацкул); № 81 (Т.М. Завтур); № 82 (Н.Л. Костікова); № 86 (В.М. Шакіна); № 89 (Р.В. Черненко); № 118 (Н.О. Єфімова). НВК – № 4 (Н.О. Аббас); № 49 (Г.О. Надежко); № 53 (І.О. Телищак). ЗЗСО м. Херсону (відповідальна за експеримент на регіональному рівні Т.Ю. Верещака); НВК № 15 (Л.Л. Стратійчук); ЗОШ № 46 (О.Ю. Дмитрієнко); ЗОШ № 53 (О.І. Демчук); Гімназії № 6 (С.С. Корж) і Херсонської області, Козачелазерська ЗОШ, Олешківського р-ну (М.І. Дудченко). Завдяки науково-методичній, творчій співпраці, з вище названими керівниками, педагогічними, учнівськими колективами ЗЗСО, на різних етапах науково-дослідної експериментальної роботи: розробки, апробації і впровадження комплексної системи науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки оптантів, зокрема, авторську «Технологію формування компетентностей конкурентоздатної особистості в умовах допрофесійної підготовки» («Технологія»), відпрацьовувались психолого-педагогічний діагностичний інструментарій; інформаційно-смісловий, діагностичний, аналітично-інтерпретаційний і прогностичний, та корекційно-розвивальний блоки, відшліфовувались окремі аспекти і компоненти модулів «Технології», кожний ЗЗСО зробив важливий і цінний внесок.

Для розв'язання поставленої мети і реалізації завдань науково-дослідної роботи використовувались такі методи наукового дослідження: аналіз літератури з проблеми, теоретичний аналіз проблеми; проведення пілотажного дослідження, психолого-педагогічний експеримент, психолого-педагогічні діагностичні методики, метод експертних оцінок, методи математичної статистики, метод активного соціально-психологічного навчання, тренінгу, коучингу. Математична обробка даних здійснювалась за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 20).

Дослідження здійснювалося в рамках виконання науково-дослідних тем Інституту педагогіки НАПН України: «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників» (РК № 0116U003182) за напрямом «Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки».

За результатами НДР здійснено апробацію та впроваджено комплексну систему науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки оптантів старшокласників: а) методику допрофесійної підготовки учнів старшої школи до різних типів професій, що враховує індивідуальні психофізіологічні особливості учнів та перспективи майбутньої професійної діяльності; технологію формування компетентностей конкурентоздатної особистості в умовах допрофесійної підготовки; б) засоби та організаційні форми реалізації допрофесійної підготовки в старшій школі. в) зміст науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників з можливістю інтеграції у освітній процес. Зокрема, пройшли апробацію та впроваджено у практику діяльності та освітній процес ЗЗСО: дві освітні програми, що відповідають змісту двом освітнім посібникам: 1) *Освітня програма* «Обираємо професії типу «людина-природа», «людина-техніка» (10–11 кл) курс за вибором; 2) *Освітня програма* «Обираємо професії типу «людина – людина», «людина – знакова система», «людина – художній образ» (10–11 кл) курс за вибором; 3) *Освітній посібник* «Обираємо професії типу «людина – природа», «людина – техніка» (10–11 кл) курс за вибором; 4) *Освітній*

посібник «Обираємо професії типу «людина – людина», «людина – знакова система», «людина – художній образ» (10–11 кл) курс за вибором.

Створене вище та зазначене науково-методичне забезпечення впроваджено в практику діяльності ЗЗСО України та закладів вищої освіти післядипломної педагогічної освіти. *Впровадження передбачає* вдосконалення допрофесійної підготовки у профільній школі на основі: підвищення ефективності освітнього процесу, комплексного підходу до розвитку особистості та орієнтації на потреби сучасного суспільства. *Розроблена освітня та науково-виробнича продукція* забезпечить обґрунтований вибір учнями майбутньої професії, сприятиме створенню науково обґрунтованої системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення, формуванню ключових та базових компетентностей для подальшої професійної освіти, трудової діяльності та самореалізації.

Зміст, структура наукової продукції (розроблено автором) для професійного самовизначення оптантів – компетентності конкурентоздатної особистості

З метою ознайомлення з результатами поточного дослідження нами *започатковано систему публікацій в наукових збірниках, науково-методичних журналах.* Зокрема, у цьому виданні, у **рубриці «Науковий семінар-практикум»** представимо зміст, структуру авторського розділу посібника, щодо психодіагностики з метою професійного самовизначення оптантів – компетентності конкурентоздатної особистості, що відповідає одному із складників науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки оптантів, що реалізується через впровадження авторської «Технології формування компетентностей конкурентоздатної особистості в умовах допрофесійної підготовки».

Існуючі освітні/навчально-методичні посібники з психологічного забезпечення процесу вибору професії містять, при їх цінності та актуальності, обмежену кількість методик, для використання яких необхідна спеціальна психологічна підготовка з метою здійснити комплексну профорієнтаційну діагностику і допомогти людині в здійсненні одного з основних виборів в його житті – **виборі професії.**

Навчально-методичний посібник служить практичним путівником реалізації занять за курсом освітньої програми «Вибираємо професію».

Метою, вище зазначеного авторського розділу посібника є – **формування** в учнів старших класів/оптантів компетенцій та компетентностей необхідних для продовження освіти в продовж всього життя, зокрема:

- профорієнтаційної компетенції та компетентністю професійного самовизначення, як однієї з видів ключових освітніх компетенцій та компетентностей;
- психологічною компетентністю;
- інформаційно-комунікаційною компетентністю;
- інтелектуальними компетенціями та в цілому компетентністю.

Названий авторський розділ посібника «Вибираємо професію» це практико-орієнтований путівник щодо науково-методично забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки, що надає можливість розвивати наступні компетентності: психологічну грамотності

інформаційно-комунікативну та профорієнтаційну з метою професійного самовизначення.

У посібнику можна знайти модифіковані вітчизняні та адаптовані зарубіжні профорієнтаційні методики, що можливо використовувати в практичній діяльності з метою активізації процесу професійного самовизначення оптант, з'ясування їхніх професійних нахилів, вибору підходящого виду діяльності. Представлені в посібнику методики допоможуть учням і абітурієнтам зорієнтуватися і вибрати напрямок власного професійного розвитку, оцінити перспективні напрямки освіти, а студентам скласти чітке уявлення про тести, що застосовуються в освітніх установах, центрах профорієнтації для оцінювання професійно важливих якостей. Розділ «Діагностика особистості з метою професійного самовизначення», є складником посібника «Обираємо професію» за типом професій, міститься з п'яти підрозділів, де розглядаються наступні питання:

У підрозділі 1. *Актуалізація проблеми вибору професії та діагностики особистості з метою професійного самовизначення.* Розглянуто наступні питання: Восьмикутна схема-модель ситуації вибору професії (за Е. Клімовим) та поради її використання. Що має знати, обираючи майбутню професію, учень/оптант (за Є. Клімовим)? Як уникнути помилок і розчарувань при виборі професії? Два підходи до розв'язання проблеми вибору професії діагностичний і виховний (за А. Леоном). Розглянуто чотири ступені професійної придатності/непридатності, у співвідношенні власних здібностей і вимог до професії (за Є. Клімовим). Про важливість завчасного і правильного вибору професії. Про психологічну грамотність щодо визначення термінів та понять в галузі професійного самовизначення, реалізація її в освітньому процесі учнів старших класів за «Типовими освітніми програмами МОН України для 10-х та 11-х класів (стандарт 2004 р. та 2011 р.), хто відповідає за неправильний вибір професії, про роль та активність учнів/оптантів у придбанні інформації про майбутню професію.

У підрозділі 2. *Реалізація формули «Вибір професії» для успішного професійного самовизначення.* Розглянуто питання про складники «правильного вибору професії», а також, оптимальної реалізації *формули «Вибір професії»: «ХОЧУ – МОЖУ – ТРЕБА!»*. Розкрито досвід здійснення професійної орієнтації та професійного самовизначення у деяких країнах світу, зокрема: Європі (підраховано *економічний ефект від якісної профорієнтації*), Японії, США, Швеції, Білорусії, Україні – про самореалізацію компетентностей особистості, здатності до свідомого професійного вибору для успішної соціалізації. Говориться про те, що: ринок компетенцій та компетентностей стає характеристикою сучасного суспільства і сфери освіти ХХІ століття: дані визначення компетентності та компетенцій в рамках професійного самовизначення; Роботодавці зацікавлені в таких випускниках, які *мають високий рівень компетенцій професійного самовизначення*. Тому можна *стверджувати, що професійна орієнтація повинна стати найважливішою умовою засвоєння компетенцій та компетентностей професійного самовизначення*. Представлено *відмінності спрямованості профорієнтаційної роботи у закладах загальної середньої освіти та професійній освіті.*

У підрозділі 3. «Психодіагностика основний інструментарій професійного самовизначення». Розглянуто наступні питання: Термінологічний апарат психодіагностики: діагноз; *психологічна діагностика* (психодіагностика). Основні завдання, що розробляє і використовує на практиці психодіагностика, як галузь психологічних знань. Хто запровадив термін «психодіагностика». Спільність та відмінність термінів «психодіагностика» і «*психологічне тестування*». Зародження і становлення психодіагностики як науки. Галузі практичного використання результатів психодіагностики. Розкрито смисл «психологічна діагностика» як наукового поняття. питання що вивчає загальна психологічна діагностика. Класифікація психодіагностичних методів.

У підрозділі 4. «Зміст, структура та методи психолого-діагностичного дослідження з метою професійного самовизначення учнів/оптантів». Розглянуто компоненти і розкрито зміст, особливості використання, параметри кожної зі складників *формули «Вибір професії»*. Розкрито потенційні можливості запропонованого пакету психодіагностичних методів з використанням інформаційно-технічних засобів.

У підрозділі 5. «Дослідження компетенцій і компетентностей професійного самовизначення». У цьому підрозділі посібника вище запропоновано розглянути складники психодіагностичних комплекс науково-методичного психологічного супроводу професійного самовизначення учнів 10–11-х класів в умовах допрофесійної підготовки.

Результати діагностики/самодіагностики можуть зіграти важливу роль в професійному самовизначенні особистості випускника школи. Необхідно враховувати факт, що ця профорієнтаційна діагностика розглядається не як разовий «замір» психологічних особливостей учнів/оптантів, а як *засіб формування реалістичного уявлення про себе і, як елемент систематичної профорієнтаційної робота в ЗЗСО.*

У параграфі 5.1. читачам представлено методики діагностики професійної спрямованості, складників професійної готовності, що надала змогу визначити співвідношення її трьох параметрів: 1) уміння, 2) емоційне ставлення, 3) вподобання з п'ятьма типами професійної діяльності: Людина (Л) – Знакова система (Зс); Людина (Л) – Техніка (Т); Людина (Л) – Природа (П); Людина (Л) – Художній образ (Хо); Людина (Л) – Людина (Л). **У параграфі 5.2.** ви зможете познайомитися з методиками діагностики мотивів вибору професії. **Параграф 5.3.** містить методики діагностики спрямованості профільних/професійних інтересів, схильностей. **У параграфі 5.4.** розкрито методики діагностики індивідуально-психологічних особливостей та професійних здібностей людини, що застосовуються в сучасній профорієнтації.

Названий авторський розділ посібника є засобом реалізації освітнього модуля за програмою «Обираємо професію». Його призначення для освітніх послуг з учнями старших класів ЗЗСО за рахунок варіативної частини освітніх планів (факультативи, курси за вибором, спецкурси). Можливе впровадження програми за рахунок годин, відведених на гурткову діяльність, а також для закладів позашкільної освіти (ЗПО) та під час практики. Засвоєння цього курсу *сприяє самовизначенню учнів/оптантів при виборі освітнього профілю та вибору майбутньої професії.*

Дослідження компетентностей професійного самовизначення в умовах допрофесійної підготовки.

З метою дослідження компетентностей, що необхідні оптантам для професійного самовизначення використаємо авторську «1. Діагностичну модель експертизи компетентностей професійного самовизначення оптантів в умовах допрофесійної підготовки», що є складником авторської «Технології». Для її реалізації підбрано психодіагностичний комплекс науково-методичного психологічного забезпечення професійного самовизначення учнів 10–11-х класів, з метою формування у них компетентностей конкурентоздатності. У процесі його використання познайомимося з: *інформаційно-смісловим блоком*, в якому буде представлено понятійний апарат відповідних психологічних *термінів і* понять у сфері професійної профорієнтації та самовизначення. З метою проведення діагностики/самодіагностики нами запропонуємо освітньо-методичний комплекс, що є психолого-діагностичним пакетом методик для правильного та ефективного професійного самовизначення. За допомогою якого з'явиться можливість провести діагностику, за допомогою і підтримкою кваліфікованого фахівця – психолога. А також, оптант самостійно матиме можливість здійснити самодіагностику власних особливостей: *інтересів, схильностей, цінностей, мотивів, нахилів, здібностей*, що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності.

Розглянемо зміст, структуру та методи психолого-діагностичного поточного дослідження з метою професійного самовизначення учнів/оптантів.

З метою дослідження компетентностей, необхідних оптантам для професійного самовизначення, використаємо авторську «1. Діагностичну модель експертизи компетентностей професійного самовизначення оптантів в умовах допрофесійної підготовки», що є складником авторської «Технології». Для її реалізації підбрано психо-діагностичний комплекс науково-методичного психологічного забезпечення професійного самовизначення учнів 10–11-х класів, з метою формування у них компетентностей конкурентоздатності. У процесі його використання познайомимося: з *інформаційно-смісловим блоком*, де буде представлено понятійний апарат відповідних психологічних *термінів і* понять у сфері професійної профорієнтації та самовизначення.

З метою проведення діагностики/самодіагностики нами запропонуємо освітньо-методичний комплекс, що представляє психолого-діагностичний пакет методик для правильного та ефективного професійного самовизначення. За допомогою якого з'явиться можливість провести діагностику, за допомогою і підтримкою кваліфікованого фахівця – психолога. А також, оптант самостійно буде мати можливість здійснити самодіагностику власних особливостей: *інтересів, схильностей, цінностей, мотивів, нахилів, здібностей* що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності.

Розглянемо компоненти і розкриємо зміст, особливості використання, параметри кожної з складників *формули «Вибір професії»*.

Процес профорієнтаційного самопізнання тривалий і кропіткий. У свою чергу, при описанні кожної з методик (тест, опитувальнику) ми представляємо алгоритм здійснення процедури діагностики/самодіагностики у певній

послідовності за такими блоками: *інформаційно-смісловий; аналітично-діагностичний; інтерпретаційно-прогностичний.*

У таблиці 1 представлено співвідношення оцінювальних показників і параметрів, ознак реалізації завдань та використаних методів для дослідження особливостей професійного самовизначення учнів/оптанта.

Таблиця 1

Співвідношення оцінювальних показників і параметрів, ознак реалізації завдань та методики дослідження компетентностей оптанта для професійного самовизначення, за авторською «1. Діагностичною моделлю експертизи компетентностей професійного самовизначення оптантів в умовах допрофесійної підготовки» (автор В. П. Чудакова)

«1. Діагностична модель експертизи компетентностей професійного самовизначення оптантів в умовах допрофесійної підготовки» (автор В. П. Чудакова)	
Психо-діагностичний комплекс науково-методичного психологічного забезпечення професійного самовизначення:	
Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ	
Завдання та ознака визначення	Використанні методи
<p>Аналіз складників професійної готовності, зокрема: – визначення співвідношення їх трьох параметрів: 1) уміння, 2) емоційне ставлення, 3) уподобання з п'ятьма типами професійної діяльності: Людина (Л) – Знакова система (Зс); Людина (Л) – Техніка (Т); Людина (Л) – Природа (П); Людина (Л) – Художній образ (Хо); Людина (Л) – Людина (Л). – розуміння уявлення про професійну готовності до успішної діяльності в певній сфері.</p>	<p>Опитувальник професійної готовності (ОПГ), розроблено Л. Кабардовой, що містить подальший розвиток ідеї Е. Климова. Містить 50 висловлювань.</p>
Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Завдання та ознака визначення	Використанні методи
<p>Визначення переважного виду мотивів та їх вплив на вибір професії: – «внутрішні індивідуальні значущі мотиви»; – «внутрішні соціальні значущі мотиви»; – «зовнішня позитивна мотивація»; – «зовнішня негативна мотивація».</p>	<p>Опитувальник «Мотиви вибору професії», автор Р.В. Овчарова (МВП), містить 20 тверджень, які характеризують певний вид мотивів і мотивацію, що впливають на вибір професії; характеризують певні аспекти професій.</p>
Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФІЛЬНИХ/ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ	
Завдання та ознака визначення	Використанні методи
<p>Виявлення групи профільних інтересів учнів (оптантів) та сфери визначення вподобань/невподобань від певних профілів і професій: - <i>провідні інтереси позитивного полюсу;</i> - <i>супутні інтереси позитивного полюсу;</i> - <i>рівень невизначеності інтересів;</i> - <i>супутні інтереси негативного полюсу;</i> - <i>провідні інтереси негативного полюсу.</i> Оцінними параметрами за методикою ОДАНІ-2 є: 1) фізика;</p>	<p>Орієнтаційно-діагностична анкета інтересів (ОДАНІ-2), автори С. Карпіловська і Б. Федоришини (модифікований варіант ОДАНІ А. Голломштока і О. Мешковська). Містить 129 питань.</p>

<p>2) математика; 3) електротехніка і радіотехніка; 4) техніка; 5) хімія; 6) біологія; 7) медицина; 8) географія; 9) історія; 10) філологія; 11) мистецтво; 12) педагогіка; 13) психологія, філософія; 14) бізнес; 15) сфера обслуговування; 16) військова справа; 17) спорт.</p>	
<p>Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРАВЛЕНОСТІ ПРОФІЛЬНИХ/ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ</p>	
<p>Завдання та ознака визначення</p>	<p>Використанні методи</p>
<p>Виявлення групи профільних інтересів учнів (оптантів) та сфери визначення вподобань чи не вподобань від певних профілів і професій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – провідні інтереси позитивного полюсу; – супутні інтереси позитивного полюсу; – рівень невизначеності інтересів; – супутні інтереси негативного полюсу; – провідні інтереси негативного полюсу. <p>Оцінними параметрами за методикою ОДАНІ є: 1). фізика; 2). математика; 3). хімія; 4). астрономія; 5). біологія; 6). медицина; 7). сільське господарство; 8). лісове господарство; 9). філологія; 10). журналістика; 11). історія; 12). мистецтво; 13). геологія; 14). географія ; 15). суспільна робота; 16). право ; 17). транспорт; 18). педагогіка; 19). робочі спеціальності; 20). сфера обслуговування; 21).будівництво; 22). легка промисловість; 23).техніка; 24). електротехніка.</p>	<p>Орієнтовна діагностична анкета направленості інтересів (ОДАНІ), автори А. Голомштока і О. Мешковська. Містить 102 питання.</p>
<p>Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УПОДОБАНЬ</p>	
<p>Завдання та ознака визначення</p>	<p>Використанні методи дослідження</p>
<p>Методика визначення професійних уподобань Л. Йовайши призначена для визначення уподобань особистості до різних сфер професійної діяльності.</p> <p>Опитувальник дозволяє визначити схильність людини до діяльності в сфері розумового або фізичного праці, технічних інтересів, мистецтва, роботи з людьми.</p> <p>Методика орієнтована в першу чергу на школярів, підлітків.</p> <p>Шкали: за цією методикою сферами професійної діяльності є:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сфера мистецтва («людина - художній образ»). 2. Сфера технічних інтересів («людина - техніка»). 3. Сфера роботи з людьми («людина - людина»). 4. Сфера розумової праці (схильність до розумової діяльності). 5. Сфера фізичної праці (схильність до рухомого (фізичної) діяльності). 6. Сфера матеріальних інтересів (виробництво і споживання матеріальних благ). 	<p>Методика визначення професійних уподобань (МВПУ), автор Л. А. Йовайши.</p> <p>Тест на визначення професійних уподобань, містить у собі, 30 питань</p>
<p>Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СХИЛЬНОСТЕЙ</p>	
<p>Завдання та ознака визначення</p>	<p>Використанні методи</p>
<p>Виявлення схильностей учнів до різних сфер професійної діяльності, зокрема: роботі з людьми, практичної, інтелектуальної, естетичної, планово-економічної, екстремальної.</p> <p>Достоїнство методики полягає в застосуванні непрямих питань, які виявлятимуть приховану мотивацію, на відміну від більшості методик, в яких задаються «лобові», прямолінійні питання.</p>	<p>Опитувальник професійних схильностей (ОПС), автор Г. В. Резапкіна.</p> <p>Розроблений Г. В. Резапкіною для профорієнтації школярів,</p>

<p>Шкали професійні схильності :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) до роботи з людьми, 2) до дослідницької (інтелектуальної) роботи, 3) до практичної діяльності, 4) до естетичних видів діяльності, 5) до екстремальних видів діяльності, 6) до планово-економічним видами діяльності. 	<p>є модифікацією методики Йовайши. Тест професійних схильностей містить 24 питання.</p>
<p>Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДІБНОСТЕЙ З МЕТОЮ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ: ТЕХНІЧНИХ (МЕХАНІЧНИХ) ЗДІБНОСТЕЙ</p>	
<p>Завдання та ознака визначення</p>	<p>Використанні методи</p>
<p>Виявлення</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>технічних здібностей;</i> – <i>механічного мислення, механічних здібностей;</i> – <i>інженерних здібностей.</i> 	<p>Тест Беннета (ТБенТР)(George K. Bennett - Mechanical Comprehension Test). Також опитувальник Беннета <i>відомий як:</i> тест на технічне (механічне розуміння; тест інженера; тест на виявлення технічних (механічних) здібностей.</p>

Розглянемо компоненти і розкриємо зміст, особливості використання, параметри кожної з його складників *формули «Вибір професії»*.

Для реалізації компоненту – «ХОЧУ!» запропоновано дослідження наступних показників та їх параметрів з використання визначених психодіагностичних методів:

I. З метою дослідження професійної готовності нами використано «Опитувальник професійної готовності» (ОПГ) розробленого Л. Кабардовой (адаптований В. Чудаковою), що буде представлено у подальших публікаціях цього видання, а також можна ознайомитися у параграфі 5.1. вище названого авторського посібника. Опитувальник професійної готовності (ОПГ), розроблений Л. Кабардовой, містить 50 висловлювань. Названий опитувальник у подальший дає розвиток ідеї Е. Климова (методики «диференційно-діагностичний опитувальник» (ДДО) з *виявлення професійної спрямованості опитанта* при визначені ним сфери професійної діяльності (людина, техніка, природа, знакова система, художній образ).

Розглянемо співвідношення оцінювальних показників і параметрів, ознак реалізації мети, завдань та методики дослідження «*професійної готовності*», однієї з компетенцій професійного самовизначення в умовах допрофесійної підготовки. Метою, завданнями та ознакою визначення є *аналіз складників професійної готовності, зокрема:*

- *визначення співвідношення їх трьох параметрів: 1) вміння, 2) емоційне ставлення, 3) вподобання у відповідності з п'ятьма типами професійної діяльності: Людина (Л) – Знакова система (Зс); Людина (Л) – Техніка (Т); Людина (Л) – Природа (П); Людина (Л) – Художній образ (Хо); Людина (Л) – Людина (Л).*
- *розуміння уявлення про міру професійної готовності до успішної діяльності в певній сфері.*

Професійну готовність у рамках опитувальника, можна визначити як суб'єктивний стан особистості, що відображає здатність і професійні вподобання займатися певним типом професійної діяльності. Вона не обов'язково супроводжується об'єктивною професійною підготовленістю.

Основоположні принципи створення методики ОПГ. За основу опитувальника взято *принцип самооцінювання* людиною (учнями, дорослими – опитантами) одночасно власних:

1) *можливостей* в реалізації зазначених в опитувальнику ОПГ «умінь» (освітніх, трудових, соціальних, творчих тощо);

2) реального, пережитого і сформованого в особистому досвіді «емоційного ставлення», що виникає при виконанні описаних в опитувальнику видів діяльності;

3) *уподобань, побажання/небажання* мати у майбутній професії види діяльності, що оцінюються в опитувальнику (ОПГ).

Завдання та потенційні можливості використання методики ОПГ.

Методика дає можливість опитанту розв'язувати наступні завдання:

- проаналізувати складники професійної готовності, зокрема:
- суб'єктивно оцінювальні вміння (уміння),
- емоційне ставлення (відчуття),
- *уподобання і побажання* працювати (вподобання, побажання) в подальшому у професійній сфері,
- отримати уявлення про професійної готовності до успішної діяльності в певній сфері;
- з'ясувати стан ступеня узгодженості особистого професійного плану;
- ОПГ дозволяє отримувати достовірну інформацію про наявність, взаємне поєднання, успішність реалізації та емоційне підкріплення у респондентів професійно орієнтованих компетентностей (умінь, навичок і можливості їх реалізації).

Розглянемо відмінності «опитувальника професійної готовності» (ОПГ) розробленого Л. Кабардовой і варіанту методики ОПГ адаптованого В. Чудаковою, який буде представлено нами у подальших публікаціях цього видання.

Зупинимося на відмінностях оригіналу «Опитувальника професійної готовності» (ОПГ) розробленого Л. Кабардовой і варіанту методики ОПГ адаптованого В. Чудаковою. У процесі адаптації ОПГ нами запропоновано деякі зміни, зокрема:

1) Текст опитувальника подано одночасно двома мовами (див. таблицю 2): українською мовою та мовою оригіналу методики ОПГ – російською, саме цей варіант тексту пройшов валідацію та стандартизацію. У зв'язку з тим, що відсутні деякі аналоги слів при перекладі, тому нами прийнято рішення подати два варіанта тексту опитувальника. Нами також здійснюється перевірка валідності та надійності методики ОПГ українською мовою.

2) Крім *шкал спеціальних питань*: 1) уміння; 2) емоційне ставлення; 3) професійне уподобання, нами окремо виокремлено додаткову шкалу «Н – ніколи це не робив». Тому що при здійсненні підрахунків та комп'ютерній обробці емпіричних даних, за допомогою програми *Microsoft Excel*, позиції «–»

прочерк», не зможуть бути врахованими при обробці (особливо це важливо при математично-статистичному аналізі). Адже, ця позиція «Н» важлива при обрахуванні даних дослідження та інтерпретації їх результатів. Практичний досвід автора показує, що при цьому, виникає у дослідника необхідність власноруч робити правки в індивідуальних і загально колективних протоколах поточного дослідження, що це марна витрата часу. Тому нами винесено позицію «Н» – ніколи не робив» в окрему шкалу спеціальних питань. Також, вона може слугувати, для перевірки «шкали соціальної бажаності» або, так званої, шкали «неправди».

3) У процесі адаптації ОПГ нами запропоновано: авторські форми «бланків збору емпіричної інформації» та «індивідуальних і загально колективних протоколів»; «запропоновано покроковий алгоритм здійснення дослідження за ОПГ»; розроблено і запропоновано для використання споживачів «комп'ютерні шаблони для побудови таблиць (протоколів) з подальшою автоматичною побудовою графіків, схем, діаграм тощо. Це покращує обробку результатів дослідження.

Нами здійснюється діяльність зі створення онлайн форми проведення діагностики, обробки, аналізу емпіричних даних і збереження дослідної інформації тощо.

Отже, за результатами *«діагностики професійної спрямованості, складників професійної готовності»*, надається змога визначити співвідношення трьох параметрів *професійної готовності*: 1) вміння, 2) емоційне ставлення, 3) уподобання у відповідності з п'ятьма типами професійної діяльності: Людина (Л) – Знакова система (Зс); Людина (Л) – Техніка (Т); Людина (Л) – Природа (П); Людина (Л) – Художній образ (Хо); Людина (Л) – Людина (Л).

II. – 3 метою дослідження переважного виду мотивів та їх вплив на вибір професії: «внутрішні індивідуальні значущі мотиви»; «внутрішні соціальні значущі мотиви»; «зовнішня позитивна мотивація»; «зовнішня негативна мотивація», нами використано «Опитувальник «Мотиви вибору професії» (Р. Овчарова), що буде представлено у подальших публікаціях цього видання, а також можна з нею ознайомитися у параграфі 5.2. вище названого авторського посібника.

Розглянемо співвідношення оцінювальних показників і параметрів, ознак реалізації мети, завдань та методики дослідження «мотивів професійної діяльності», однієї з компетенцій професійного самовизначення в умовах допрофесійної підготовки. Нами використано наступні методи дослідження Опитувальник «Мотиви вибору професії», автор Р. Овчарова (МВП), (адаптовано В. Чудаковою) містить 20 тверджень, що характеризують певний вид мотивів і мотивацію, що впливають на вибір професії; які характеризують певні аспекти професій.

Метою, завданнями та ознакою визначення є *аналіз* мотивів професійної діяльності зокрема: *визначення переважного виду мотивів та їх вплив на вибір професії*: – «внутрішні індивідуальні значущі мотиви»; – «внутрішні соціальні значущі мотиви»; – «зовнішня позитивна мотивація»; – «зовнішня негативна мотивація».

У інформаційно-смісловому блоці «Технології» розглянуто характеристику

показників і термінів у мотиваційній сфері. *Мотивація* – це позначення системи факторів, що детермінують поведінку: потреби, мотиви, мета, наміри, прагнення тощо. *Мотивація* – це і **характеристика процесу**, що стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні. Зазвичай мотивація розглядається як *сукупність причин психологічного характеру*, що пояснюють поведінку людини, його початок, спрямованість і активність.

Мотивація може бути внутрішньою та зовнішньою. Внутрішня (диспозиційна) та зовнішня (ситуаційна) мотивації взаємопов'язані. Диспозиції можуть актуалізуватися під впливом певної ситуації, а активізація певних диспозицій (мотивів, потреб) призводить до зміни сприйняття суб'єктом ситуації. Увага стає вибірковою і суб'єкт упереджено сприймає та оцінює ситуацію, виходячи з актуальних інтересів і потреб. Вона, залежно від схильностей людини, світогляду та інших форм спрямованості, **може бути більш схильним до внутрішньої мотивації або до зовнішньої.**

Дані, що отримано за результатами деяких досліджень в області психології (В. Якунін, Н. Мешков, А. Реан, Є. Ільїн, В. Ковальов, А. Матюшкін, В. Чудакова та інші), дозволяють говорити, що висока позитивна мотивація *може відігравати роль компенсаторного фактору у випадку недостатньо розвинених спеціальних здібностей або недостатнього запасу деяких знань, умінь та навичок.* У зворотному напрямку компенсаторний механізм не спрацьовує. Тобто ніякий високий рівень здібностей не може компенсувати відсутність або низьку мотивацію і, таким чином, не може призвести до високої успішності діяльності.

Виходячи зі сучасних психологічних уявлень з приводу категорії «мотивація», ми будемо розуміти під *мотиваційною сферою особистості сукупність стійких мотивів, що мають певну ієрархію та виражену спрямованість особистості.*

Говорячи про вплив мотивації на ефективність діяльності (вибору професії, навчання у школі), зауважимо, що успішність діяльності залежить від багатьох факторів педагогічного і психологічного характеру. Очевидним є значний вплив освітньої мотивації та її структури на успішність діяльності, про що свідчить закон Йеркса-Додсон, що встановив залежність ефективності діяльності від сили мотивації. З нього випливає, що *чим вище сила мотивації, тим вище результативність діяльності.*».

Сутність спрямованості пов'язана не стільки з тим, чого хоче людина, скільки з тим, **чому вона цього хоче**, тобто з мотивами її поведінки. Значущість, яку людина вкладає у діяльність, визначається внутрішніми цінностями – усвідомленими і неусвідомленими мотивами.

Зупинимося на терміні «мотив». У сучасній психології при схожості загального підходу до розуміння *мотиву* існують значні розбіжності у деяких деталях цього поняття. Можна, навіть, говорити, що визначення поняття «мотив» представляє самостійну наукову проблему. Але тому що суперечка про дефініції для нас не є важливою задачею у нашому дослідженні, перейдемо до визначення поняття – «мотив» .

Відмінності мотиву та мотивації – це те, що належить суб'єкту поведінки, є його *стійкою особистісною властивістю*, яка зсередини спонукає до здійснення певних дій.

Мотиви можуть бути: усвідомленими, несвідомими. Тоді під «мотивом» розуміють внутрішнє спонукання людини до певної діяльності, що пов'язано зі задоволенням визначеної потреби. При цьому вважають, що в ролі мотивів можуть виступати ідеали, інтереси особистості, переконання, соціальні настанови, цінності. Однак, разом з цим, існує припущення, що за цими причинами знаходяться потреби особистості в їх різноманітності (від вітальних, біологічних до вищих, соціальних).

Мотив – причина, що міститься в основі вибору дій і вчинків, сукупність зовнішніх та внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта. *Мотив є основоположною «цеглинкою» такого складного процесу як мотивація.*

Однак мотив може *характеризуватися* не тільки *кількісно (сильний/слабкий)*, але більш продуктивним виявляється підхід, що базується на виділенні *позитивних та негативних за суттю мотивів.*

Повертаючись до предмету поточного дослідження зазначимо, що **МОТИВИ вибору професії** можливо поділити *на внутрішні та зовнішні.*

1. *Внутрішні мотиви вибору професії, у свою чергу діляться на:*

- 1.1). Внутрішні індивідуально значущі мотиви;
- 1.2). Внутрішні соціально значущі мотиви.

2. *Зовнішні мотиви вибору професії, у свою чергу діляться на:*

- 2.1). Зовнішні позитивні мотиви;
- 2.2). Зовнішні негативні мотиви.

У подальшому у цьому виданні буде розглянуто детально зміст кожного з видів мотивів, причини їх виникнення та характеристики.

Внутрішні мотиви вибору тієї чи іншої професії – її суспільна та особиста значущість; задоволення, що приносить професійна діяльність, завдяки її творчому характеру; можливість спілкування, керівництва іншими людьми тощо.

Внутрішня мотивація виникає з потреб самої людини, тому на її основі вона виконує професійні обов'язки зі задоволенням, без зовнішнього тиску.

Зовнішні мотиви – це заробіток, прагнення до престижу, боязнь осуду, невдачі тощо

Зовнішні мотиви можна поділити на позитивні та негативні.

- *до позитивних мотивів належать:* матеріальне стимулювання, можливість просування по службі, схвалення колективу, престиж, тобто стимули, заради яких людина вважає за потрібне докладати власні зусилля.

- *до негативних мотивів відноситься* вплив на особистість шляхом тиску, покарань, критики, осуду та інших санкцій негативного характеру.

Найбільш ефективною, з точки зору задоволеності професійною діяльністю та її продуктивністю, вважається комбінація, де переважають внутрішні мотиви і позитивна зовнішня мотивація.

III. – З метою дослідження спрямованості інтересів опитаних, виявлення групи їхніх профільних інтересів і сфери визначення вподобань/невподобань від певних профілів і професій нами використано методики:

– *ОДАНИ:* «Орієнтовна діагностична анкета направленості інтересів», автори А. Голомштока і О. Мешковська.

– *ОДАНИ-2:* «Орієнтаційно-діагностична анкета інтересів» (модифікований варіант ОДАНИ, автори С. Карпіловська та Б. Федоришин.

Опис названих методик буде представлено у подальших публікаціях цього видання, а також можна з нею ознайомитися у параграфі 5.3. вище названого авторського посібника.

Розглянемо співвідношення оцінювальних показників і параметрів, ознак реалізації мети, завдань та методики дослідження *«профільних/професійних інтересів, уподобань, схильностей»*, однієї із компетенцій професійного самовизначення в умовах допрофесійної підготовки.

Метою, завданнями та ознакою визначення є виявлення групи профільних інтересів учнів (оптантів) та сфери визначення вподобань чи несподобань від певних профілів і професій: – провідні інтереси позитивного полюсу; – супутні інтереси позитивного полюсу; – рівень невизначеності інтересів; – супутні інтереси негативного полюсу; – провідні інтереси негативного полюсу.

Оцінювальними параметрами за методикою ОДАНІ-2 є: 1) фізика; 2) математика; 3) електротехніка і радіотехніка; 4) техніка; 5) хімія; 6) біологія; 7) медицина; 8) географія; 9) історія; 10) філологія; 11) мистецтво; 12) педагогіка; 13) психологія, філософія; 14) бізнес; 15) сфера обслуговування; 16) військова справа; 17) спорт. . ОДАНІ-2 містить 129 запитань.

Оцінювальними параметрами за методикою ОДАНІ є: 1). фізика; 2). математика; 3). хімія; 4). астрономія; 5). біологія; 6). медицина; 7). сільське господарство; 8). лісове господарство; 9). філологія; 10). журналістика; 11). історія; 12). мистецтво; 13). геологія; 14). географія ; 15). суспільна робота; 16). право ; 17). транспорт; 18). педагогіка; 19). робочі спеціальності; 20). сфера обслуговування; 21).будівництво; 22). легка промисловість; 23).техніка; 24). електротехніка. ОДАНІ містить 102 запитання.

Дослідження професійних уподобань здійснено за «методикою визначення професійних уподобань (МВПУ), автор Л. А. Йовайши. Тест на визначення професійних уподобань, містить 30 питань. Його призначення для визначення вподобань особистості до різних сфер професійної діяльності. Опитувальник дозволяє визначити схильність людини до діяльності в сфері розумової або фізичної діяльності, технічних інтересів, мистецтва, роботи з людьми. Методика орієнтована на учнів старших класів та підлітків.

Оцінювальні параметри за цією методикою МВПУ відповідають шкалам сфер професійної діяльності, а саме: 1). Сфера мистецтва («людина – художній образ»). 2). Сфера технічних інтересів («людина – техніка»). 3). Сфера діяльності з людьми («людина – людина»). 4). Сфера розумової діяльності (схильність до розумової діяльності). 5). Сфера фізичної діяльності (схильність до рухомого (фізичної) діяльності). 6). Сфера матеріальних інтересів (виробництво і споживання матеріальних благ).

Дослідження професійних схильностей здійснено за «опитувальником професійних схильностей (ОПС), автор Г. Резапкіна. Розроблений Г. Резапкіною для профорієнтації учнів старших класів, є модифікацією методики Йовайши. Тест професійних схильностей містить 24 питання.

Метою, завданнями та ознакою визначення методики ОПС є: виявлення схильностей учнів до різних сфер професійної діяльності, зокрема: спілкування з людьми, практичної, інтелектуальної, естетичної, планово-економічної, екстремальної. Достоїнство методики полягає у застосуванні непрямих питань,

що виявлятимуть приховану мотивацію, на відміну від більшості методик, в яких задаються прямолінійні питання.

Оцінювальні параметри за цією методикою ОПС відповідають шкалам професійних схильності: 1) до взаємодії з людьми, 2) до дослідної (інтелектуальної) діяльності, 3) до практичної діяльності, 4) до естетичних видів діяльності, 5) до екстремальних видів діяльності, 6) до планово-економічним видами діяльності.

IV. Для дослідження компоненту формули «Вибір професії» «МОЖУ!» розкриємо методики діагностики індивідуально-психологічних особливостей і професійних здібностей людини, що застосовуються в сучасній профорієнтації.

- З метою дослідження здібностей з метою професійного самовдосконалення. Розглянемо методи для дослідження технічних здібностей – виявлення технічного (механічного) мислення. Для цього використовуємо «Тест Беннета» (ТБенТР) (George K. Bennett – Mechanical Comprehension Test).

Також опитувальник Беннета відомий як: тест на технічне (механічне розуміння; тест інженера; тест на виявлення технічних (механічних) здібностей.

Опис названих методик буде представлено у подальших публікаціях цього видання, а також можна з нею ознайомитися у параграфі. вище названого авторського посібника.

Висновок: У процесі дослідження і розробка науково-методичного забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки. Для професійного самовизначення нами використовуємо авторську «1. Діагностичну модель експертизи компетентностей професійного самовизначення оптантів в умова допрофесійної підготовки», що є складником авторської «Технології формування компетентностей конкурентоздатної особистості в умовах допрофесійної підготовки». Для її реалізації підібрано психодіагностичний комплекс науково-методичного психологічного забезпечення. Представлено та апробовано нами пакет психодіагностичних методик і використовується в профорієнтаційній діяльності соціально-педагогічної і психологічної служби шкіл України та інших країнах.

Пропонуємо оптимальний набір психодіагностичних засобів, за допомогою яких можна здійснити діагностику/самодіагностику визначити професійні інтереси, схильності, мотиви вибору професії, спрямованість і інші індивідуальні особливості особистості.

Пакет психодіагностичних методів може використовуватися у процесі:

- психологічного (психолого-педагогічного) супроводу професійного самовизначення особистості; також у професійному доборі і відборі;
- здійснення психологічної діагностики/самодіагностики особливостей особистості.

Пакет психодіагностичних методів дозволяє:

- алгоритмізувати хід дослідження та оформлення результатів профорієнтаційної діагностики;

- заощадити часові, трудові, матеріальні витрати з обробки результатів діагностики (для цього використано можливості інформаційно-комунікативні технології);

- здійснювати індивідуальне і групове обстеження учнів завдяки можливості

роботи в локальній мережі;

- накопичувати інформацію в базі даних для подальшого використання в аналітичній діяльності.

Застосування запропонованого комплексу в діяльності соціально-психологічної служби ЗЗСО сприятиме оптимізації профорієнтаційної діяльності, зниженню витрат часу, а також стимулювання учнів до самопізнання.

Результати діагностики/самодіагностики можуть відіграти важливу роль у професійному самовизначенні особистості випускника ЗЗСО.

Необхідно враховувати факт, що ця профорієнтаційна діагностика розглядається не як разовий «замір» психологічних особливостей учнів/оптантів, а як *засіб формування реалістичного уявлення про себе і, як елемент систематичної профорієнтаційної діяльності в ЗЗСО.*

Отже впровадження в освітню практику авторської «Технології формування компетентностей конкурентоздатної особистості в умовах допрофесійної підготовки», зокрема, представлений у цій публікації є одним із її складників «1. Діагностична модель експертизи компетентностей професійного самовизначення оптантів в умовах допрофесійної підготовки», *надало можливість*: формуванню науково обґрунтованої системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення; сформувати готовність оптантів до професійного самовизначення в умовах допрофесійної підготовки; розвинути ключові і базові життєві компетентності для професійного самовизначення оптантів; формування конкурентоздатної особистості та задоволення потреб країни у галузевих професійних кадрах різного рівня підготовки

За результатами підтеми НДР впроваджено у практику роботи освітніх закладів різних типів *комплексної системи науково-методичного забезпечення* формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки: моделей та технології, діагностичного інструментарію, *програм та навчальних посібників, що* зорієнтовані на: формування готовності учнів до професійного самовизначення, формування ключових та базових компетентностей для подальшого професійного навчання, праці та соціалізації; формуванням конкурентоздатної особистості та задоволення потреб країни у галузевих професійних кадрах різного рівня підготовки.

Реєстр ДОВІДОК ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ результатів наукових досліджень, виконаних науковими співробітниками відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України за темою НДР «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників», на базі експериментальних закладів загальної середньої освіти (експерименти регіонального рівня):

Херсонська область:

1. – Козачелазерська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. Олешківського (Цюрупенського) р-ну Херсонської області.

м. Херсон Херсонської області:

2. – Херсонський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» №15 Херсонської міської ради.

3. – Херсонська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №46 Херсонської міської ради.

4. Херсонська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 53 Херсонської міської ради.

5. – Херсонська гімназія № 6 Херсонської міської ради.

м. Одеси Одеської області:

6. – Одеський навчально-виховний комплекс № 53 «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - ліцей» Одеської міської ради Одеської області.

7. – Одеська загальноосвітня школа № 52 І-ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.

8. – Одеська загальноосвітня школа № 86 І-ІІІ ступенів з поглибленим вивченням англійської мови Одеської міської ради Одеської області

9. – Одеська загальноосвітня школа № 89 І-ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.

10. – Одеський навчально-виховний комплекс «Спеціалізована школа – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» № 49 І-ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.

11. – Одеська загальноосвітня школа № 81 І – ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.

12. – Одеська загальноосвітня школа №82 І – ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.

13. – Одеський навчально-виховний комплекс Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №4 – гімназія Одеської міської ради.

14. – Одеська загальноосвітня школа №118 І – ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Довідки про впровадження додаються.

В подальшому названими закладами загальної середньої освіти **здійснено «Запит» на отримання підготовленої наукової продукції** відділом профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України для подальшого використання здобутків науковців відділу у освітній процес. Додаються

Реєстр «Запитів на наукову продукцію» та «Запити на наукову продукцію» додаються.

Реєстр ЗАПИТІВ на наукову продукцію на отримання підготовленої наукової продукції відділом профільного навчання Інституту педагогіки

НАПН України за темою НДР «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників», на базі експериментальних закладів загальної середньої освіти (експерименти регіонального рівня):

Херсонська область:

1. – Козачелазерська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. Олешківського (Цюрупенського) р-ну Херсонської області.

м. Херсон Херсонської області:

2. – Херсонський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» №15 Херсонської міської ради.

3. – Херсонська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №46 Херсонської міської ради.

4. Херсонська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 53 Херсонської міської ради.

5. – Херсонська гімназія № 6 Херсонської міської ради.

м. Одеси Одеської області:

6. – Одеський навчально-виховний комплекс № 53 «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - ліцей» Одеської міської ради Одеської області.
7. – Одеська загальноосвітня школа № 52 І-ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.
8. – Одеська загальноосвітня школа № 86 І-ІІІ ступенів з поглибленим вивченням англійської мови Одеської міської ради Одеської області
9. – Одеська загальноосвітня школа № 89 І-ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.
10. – Одеський навчально-виховний комплекс «Спеціалізована школа – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» № 49 І-ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.
11. – Одеська загальноосвітня школа № 81 І – ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.
12. – Одеська загальноосвітня школа №82 І – ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.
13. – Одеський навчально-виховний комплекс Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №4 – гімназія Одеської міської ради.
14. – Одеська загальноосвітня школа №118 І – ІІІ ступенів Одеської міської ради Одеської області.

В подальшому названими закладами загальної середньої освіти **здійснено Запит на отримання підготовленої наукової продукції** відділом профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України для подальшого використання здобутків науковців відділу у освітній процес.

Додаються Реєстр «Запитів на наукову продукцію».

Таблиця

Кількісний аналіз «Запитів на наукову продукцію»

на отримання підготовленої наукової продукції відділом профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України за темою НДР «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників», на базі експериментальних закладів загальної середньої освіти (експерименти регіонального рівня):

Назва ЗЗСО	Кількість примірників			
	«Обираємо професії типу «людина-природа», «людина-техніка» (10-11 клас) курс за вибором		«Обираємо професії типу «людина-природа», «людина-техніка» (10-11 клас) курс за вибором	
	Освітня програма	Навчальний посібник	Освітня програма	Навчальний посібник
1. Козачелагерська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. Олешківського (Цюрупенського) р-ну Херсонської області.	15	180	15	180
2. – Херсонський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» №15 Херсонської міської ради.	5	25	5	25
3. – Херсонська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №46 Херсонської міської ради.	6	65	6	65
4. Херсонська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 53 Херсонської міської ради.	4	40	4	40

5. – Херсонська гімназія № 6 Херсонської міської ради.	2	30	2	30
6. – Одеський навчально-виховний комплекс № 53 «Загальноосвітня школа I-III ступенів - ліцей» Одеської міської ради Одеської області.	20	100	20	100
7. – Одеська загальноосвітня школа № 52 I-III ступенів Одеської міської ради Одеської області.	3	30	3	30
8. – Одеська загальноосвітня школа № 86 I-III ступенів з поглибленим вивченням англійської мови Одеської міської ради Одеської області	35	130	35	130
9. – Одеська загальноосвітня школа № 89 I-III ступенів Одеської міської ради Одеської області.	4	25	4	25
10. – Одеський навчально-виховний комплекс «Спеціалізована школа – загальноосвітня школа I-III ступенів» № 49 I-III ступенів Одеської міської ради Одеської області.	5	35	5	35
11. – Одеська загальноосвітня школа № 81 I – III ступенів Одеської міської ради Одеської області.	5	40	5	40
12. – Одеська загальноосвітня школа №82 I – III ступенів Одеської міської ради Одеської області.	5	35	5	35
13. – Одеський навчально-виховний комплекс Загальноосвітня школа I-III ступенів №4 – гімназія Одеської міської ради.	10	80	10	80
14. – Одеська загальноосвітня школа №118 I – III ступенів Одеської міської ради Одеської області.	2	2	2	2
Всього:	121	817	121	817

Практичне значення. Використання здобутків відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України, для експериментальних ЗЗСО та взагалі для системи загальної середньої освіти, *мають практичне значення, а саме, матеріали призначені для їх впровадження* надали можливість забезпечити: а) навчальними програмами з допрофесійної підготовки для учнів 10 - 11 класів; б) навчальними посібниками орієнтованими на формування готовності вибору майбутньої професії старшокласниками; в) методичними рекомендаціями щодо реалізації змісту посібників у освітньому процесі. *Практична значимість* названих вище *матеріалів призначені для впровадження* у освітній процес профільних шкіл, вищих навчальних закладів, професійно-технічних училищ, інститутів післядипломної педагогічної освіти: посібники, програми, навчально-методичні посібники.

Про що свідчать подані від ЗЗСО «Запити на отримання підготовленої наукової продукції» відділом профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України для подальшого використання здобутків науковців відділу у освітній процес 14-ти експериментальних ЗЗСО різних типів та регіонів України, названі вище у реєстрах.

Висновки. Розроблене *науково-методичне забезпечення апробовано, впроваджено* у практику роботи і освітній процес (14-ти експериментальних ЗЗСО різних типів та регіонів України), та *реалізоване* у двох освітніх програмах, що відповідають змісту двом навчальним посібникам: 1) *Освітня програма* «Обираємо професії типу «людина-природа», «людина-техніка» (10-11 клас) курс за вибором; 2) *Освітня програма* «Обираємо професії типу «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ» (10-11 клас) курс за вибором; 3) *Навчальний посібник* «Обираємо професії типу «людина-природа», «людина-техніка» (10-11 клас) курс за вибором; 4) *Навчальний посібник* «Обираємо професії типу «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ» (10-11 клас) курс за вибором. *Сприяє* формуванню науково обґрунтованої системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення, подальшого професійного навчання та праці.

Створене науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки буде впроваджено в роботу загальноосвітніх навчальних закладів України та інститутів післядипломної педагогічної освіти. *Впровадження передбачає* удосконалення допрофесійної підготовки у профільній школі на основі: підвищення ефективності освітнього процесу, комплексного підходу до розвитку особистості та орієнтації на потреби сучасного суспільства. *Розроблена навчальна та науково-виробнича продукція* забезпечить обґрунтований вибір учнями майбутньої професії, сприятиме створенню науково обґрунтованої системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення, формуванню ключових та базових компетентностей для подальшого професійного навчання, праці та самореалізації.

Очевидним є соціальний та економічний ефект зумовлений формуванням конкурентоздатної особистості та задоволенням потреб країни у галузевих

професійних кадрах різного рівня підготовки.

Пропозиції. Розроблення науково-методичного забезпечення та впровадження створеного за результатами експериментальної науково-дослідної роботи навчальної та науково-виробничої продукції *сприяє* формуванню науково обґрунтованої системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення, подальшого професійного навчання та праці. *Спрямовано на перспективу* і може мати продовження в дослідженнях щодо вироблення стандартів старшої профільної школи та науково-методичного забезпечення підготовки вчителя до реалізації компетентісно орієнтованого навчання.

Соціальна значущість результатів НДР полягає в створенні за результатами експериментальної науково-дослідної роботи навчальної та науково-виробничої продукції, що *сприяє* формуванню науково обґрунтованої системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення, подальшого професійного навчання та праці.

Економічний ефект результатів НДР полягає в тому, що *прибуток, який виходить за рахунок* того, що *після впровадження* у освітній процес науково обґрунтованої (за результатами НДР) комплексної системи науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників, а за рахунок цього, *якісно проведеного* свідомого професійного самовизначення учнів / опантів (людина, що обирає професію) в умовах допрофесійної підготовки щодо подальшого професійного навчання та праці, *не доводиться витратити кошти на* :

- – додаткове навчання молодих фахівців на робочому місці;
- – компенсацію результатів їх неякісної праці;
- – виплату допомоги безробітним громадянам;
- – психологічну реабілітацію безробітних і пошук для них новою роботи;
- – утримання штату і приміщень соціальних служб для безробітних [5].

Підтвердженням цього факту є підрахунки, аналіз та обґрунтовані висновки, які здійснено фінансистами і економістами Європи, США, Японії, України, Білорусії тощо.

Кількість експериментів регіонального рівня – 3 у т.ч. – 1 обласного підпорядкування, – 2 міського підпорядкування.

Кількість експериментальних закладів (ЗЗСО): – 16, у т.ч. здійснюється **експеримент регіонального рівня:** – 3 обласного підпорядкування, затверджених обласним департаментом освіти та науки (Херсон); – 13 міського підпорядкування, затверджених міськими департаментом освіти і науки (м. Одеси) та управлінням освіти (м. Херсон).

Перший експеримент.

Початок експерименту регіонального рівня – міського підпорядкування з 1.09.2016 р. (за поточною плановою підтемою НДР, 2016-2018р.).

Тема: «Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки». **Термін проведення:** 2016-2021 р.р. **Нормативно-правова база** на підставі якої здійснюється дослідно-експериментальна робота у закладі: **1) згідно** – * Наказ департаменту освіти і науки Одеської міської ради від 11.09.2017 № 387

«Про підтримку проведення освітніх експериментів в навчальних закладах м Одеси»; 2) *згідно* – * **Рішення** Виконавчої міської ради №288 від 06.10.2017 р. «Про затвердження мережі загальноосвітніх навчальних закладів міста Херсону на 2017-2018 н. р. Додаток, 10 «Впровадження експерименту в ЗНЗ м. Херсону, пункт 7. 3) *згідно* – **Угоди** про науково-методичне співробітництво Інституту педагогіки НАПН України і ЗОШ від 01.09.2016р. **Кількість експериментальних закладів** – 11 (9 – м. Одеса; 1 – м. Херсон; 1 – Херсонська область).

У звітному періоді здійснено два етапи експериментальної роботи:

- *завершено I етап: організаційний, пошуково-аналітичний* (01.09.2016 – 31.08.2017);

- *розпочато II етап: констатувально - експериментальний, проектувально-моделюючий* (01.09.2017 – 31.12.2018);

Дослідження проводиться поетапно та включає види робіт зазначені у загальному плані дослідження:

I етап: організаційний, пошуково-аналітичний (01.09.2016 – 31.08.2017)

1. *Вивчення, опрацювання і аналіз* вітчизняної і зарубіжної психологічної, педагогічної, соціологічної, спеціальної літератури, матеріалів дисертаційних досліджень, науково-методичної документації та здобутків освітньої практики. *Визначення та аналіз* ступеня розробки проблеми дослідження.

2. *Укладання* угод про науково-методичну співпрацю з освітніми установами, щодо проведення експериментальної роботи за темою дослідження НДР.

3. *Обговорення* питання участі освітньої організації у науково-дослідній експериментальній роботі на засіданнях органів самоврядування; *Підготовка* відповідних протоколів.

4. *Підготовка* нормативно-правової бази здійснення за темою експерименту:

5. *Розробити та погодити* «Програму дослідно-експериментальної роботи за темою НДР на базі експериментальних закладів» різних типів та регіонів України.;

6. *Зміцнення* матеріально-технічної бази освітньої організації щодо науково-методичного забезпечення експериментальної роботи и отримання очікувальних результатів.

7. *Організація і проведення* «I етапу експерименту - «організаційного, пошуково-аналітичного» за темою НДР.

8. *Підбір і визначення* надійного, валідного психолого-педагогічного діагностичного інструментарію та *розробка* інтерактивних розвивально - корекційних методів для експертизи і корекції конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки на засадах компетентнісного підходу.

9. *Розробка* інструктивно-методичних матеріалів і рекомендацій для проведення констатуючого етапу експерименту;

10. *Здійснення* експертизи стану психологічної готовності до інноваційної діяльності персоналу освітньої установи (управлінців, педагогів, інженерно-педагогічних кадрів, психологів, соціальних педагогів тощо) для

входження в експеримент.

11. *Обробка, аналіз та інтерпретація* емпіричних даних результату поточного етапу експерименту.

12. *Залучення і забезпечення* участі педагогічних працівників у внутрішньо шкільних, районних, обласних, всеукраїнських та міжнародних науково-методичних заходах за тематикою дослідження.

13. *Розробка* структури освітніх програм та посібників за проблемою дослідження.

14. *Підготовка* публікацій за темою дослідження.

15. *Оформлення* щоденника науково-дослідної експериментальної роботи.

II етап: констатувально-експериментальний, проектувально-моделюючий (01.09.2017 –31.12.2018)

1. Уточнення мети та завдань допрофесійної підготовки старшокласників.

2. З'ясування пріоритетних навичок та ключових компетентностей XXI століття для формування конкурентоздатності особистості.

3. Розроблення, наукове обґрунтування, експериментальна перевірка, апробування комплексної системи науково-методичного забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки:

– Моделі та технологію формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки.

– Діагностичний інструментарій та інтерактивні розвивально-корекційні методи для оцінювання і корекції конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки.

– Освітні програми спеціальної психологічної підготовки: для старшокласників; для педагогічних працівників ЗНЗ.

– Навчально-методичне забезпечення: навчальні посібники, інструктивно-методичні матеріали та рекомендації.

4. Підготовка нормативно-правової документації за темою науково-дослідної роботи.

5. Організація та проведення «констатувально-експериментального, проектувально-моделюючого етапу» дослідження за програмою НДР.

6. Проведення пілотажного дослідження для перевірки методів проведення поточного етапу експерименту.

7. Формування творчих груп педагогічних працівників та старшокласників для здійснення поточного етапу експерименту.

8. *Проведення констатувального, проектувально-моделюючого етапу* експерименту дослідження на базі експериментальних ЗНЗ:

8.1. Проведення експертизи та корекції виявлення та вирішення проблем щодо *сформованості сприятливого конкурентоспроможного середовища* закладу:

– Проведення експертизи (діагностики) щодо визначення наявного стану сформованості конкурентоспроможного освітнього середовища закладу;

– Вироблення моделі виявлення та вирішення проблем (за результатами

діагностики), визначення першочергових завдань для створення сприятливого конкурентоспроможного середовища закладу за допомогою інтерактивних креативних корекційних методів;

– *Організація та проведення спільної роботи (на партнерських засадах) творчих проектних груп учасників освітнього процесу, щодо впровадження в практику роботи ЗНЗ першочергових завдань створення сприятливого конкурентоспроможного середовища.*

8.2. Проведення діагностики щодо визначення наявного стану *«сформованості конкурентоздатної особистості старшокласників в умовах допрофесійної підготовки»*, зокрема:

– Дослідження *«адаптації до профільного навчання»* учнів 10-х класів, як компоненту сформованості конкурентоздатної особистості старшокласників в умовах допрофесійної підготовки;

– Дослідження *«компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості»*, як основного чинника сформованості конкурентоздатної старшокласників в умовах допрофесійної підготовки.

– Визначення, аналіз, прогнозування впливу (виявлених у процесі експертизи) «сильних» та «слабких» сторін особистості старшокласників на формування їх конкурентоздатності в умовах допрофесійної підготовки.

– Дослідження *«відповідності вибраної майбутньої професії з профілем навчання»* старшокласників, як компоненту конкурентоздатної особистості старшокласників в умовах допрофесійної підготовки.

– Проведення профконсультацій щодо визначення «життєвої траєкторії» старшокласників.

9. Організація та проведення дослідження експертизи стану *«сформованості конкурентоздатної особистості педагогічних працівників»* в умовах інноваційної діяльності.

10. Обробка, аналіз та інтерпретація емпіричних даних результатів констатувального експерименту у експериментальній групі (ЕГ) та контрольній групі (КГ).

11. На партнерських засадах удосконалити роботу педагогічних працівників з батьками дітей та учнів (з урахуванням їх вікових особливостей) шляхом організації спільних суспільно вагомих заходів щодо формування конкурентоздатної особистості в умовах інноваційної діяльності.

12. За результатами поточного дослідження здійснити підготовку рукописів *навчальної та науково-виробничої продукції*:

12.1. Рукопис програми з допрофесійної підготовки для учнів 10 - 11 класу («людина-людина» «людина-знакова система», «людина-художній образ»): – освітні модулі програми для учнів *«Формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки (0,5 д.а)*; – освітні модулі програми для педагогів та психологів *«Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки» (0,5 д.а).*

12.2. :Рукопис навчального посібника *«Обираємо професії типу «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ»*»:

- розділи навчального посібника для учнів «Формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки» (0,5 д.а);
- розділи навчально-методичного посібника для педагогів та психологів «Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки» (0,5 д.а).

13. Прогнозування та виявлення соціального ефекту від впровадження результатів НДР. *Експериментальна перевірка* навчальної та науково-виробничої продукції, *коригування змісту* програм та навчальних посібників за результатами апробації.

14. Започаткувати роботу «Академії конкурентоздатного лідера».

15. Підготовка публікацій з теми дослідження.

16. Підготовка звіту про результати науково-дослідної експериментальної роботи ЗНЗ за поточний етап експерименту.

17. Оформлення щоденника науково-дослідної експериментальної роботи.

Аналіз основних результатів – експеримент №1.

У звітному періоді здійснено два етапи експериментальної роботи:

- **завершено I етап:** організаційний, пошуково-аналітичний (01.09.2016 – 31.08.2017);

- **розпочато II етап:** констатувально - експериментальний, проектувально-моделюючий (01.09.2017 – 31.12.2018);

у процесі їх здійснення виконано наступні завдання в ході якого реалізовано та отримані наступні результати:

1. **Теоретично обґрунтовано та визначено:** мету та завдання допрофесійної підготовки старшокласників; з'ясовано пріоритетні навички та ключові компетентності XXI століття для формування конкурентоздатності особистості; уточнюються та перевіряються специфічні ознаки, компоненти і критерії сформованості конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки.

2. **Проаналізовано:** умови, чинники, механізми які впливають і забезпечують формування конкурентоспроможного середовища та конкурентоздатність особистості в умовах допрофесійної підготовки, в рамках експерименту на базі експериментальних ЗНЗ.

3. **Розроблено та впроваджується:** у практику роботи закладів загальної середньої освіти різних типів *комплексну систему науково-методичного забезпечення* формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки, а саме:

– *моделі та технологію* формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки;

– *психолого-педагогічний діагностичний інструментарій* для здійснення експертизи основних чинників, умов та компетентностей конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки;

– інструктивно-методичні матеріали та рекомендації для ефективного проведення емпіричного дослідження;

– *інтерактивні креативні та розвивально-корекційні методи* для корекції виявлених проблем у дослідженні конкурентоздатності особистості в умовах

допрофесійної підготовки;

– *програмне і навчально-методичне забезпечення освітніх модулів: освітні програми спеціальної психологічної підготовки (спецкурси освітніх модулів семінарів, тренінгів, коучингів): а) для старшокласників, б) для педагогічних працівників тощо;*

– *навчально-методичний супровід: навчальні посібники, навчально-методичні посібники, інструктивно-методичні матеріали та рекомендації їх використання.*

4. Експериментально перевірено: моделі та технологію формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки; методику проведення та діагностичний інструментарій для здійснення констатувального етапу експерименту; інтерактивні креативні та розвивально-корекційні методи для здійснення формувального етапу експерименту дослідження конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки.

5. Отримані результати експериментальної роботи: *впроваджено у практику роботи «комплексну систему науково-методичного забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки»:*

1-й модуль (рівень): *«Виявлення та вирішення проблем стану ефективності науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки учнів в закладах загальної середньої освіти»:*

– *визначено ефективність профорієнтаційної роботи та системи профконсультування в закладах загальної середньої освіти,*

– *визначено рівень готовності учнівської молоді до свідомого вибору професійної траєкторії;*

– *визначено рівень конструктивності батьківського впливу на формування готовності випускників до свідомого вибору професії;*

– *розроблено науково-методичне забезпечення психологічного компоненту та методичний супровід допрофесійної підготовки учнівської молоді в закладах загальної середньої освіти».*

II-й модуль (рівень): *«Виявлення та вирішення проблем щодо сформованості сприятливого конкурентоспроможного середовища закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО)»:*

– *проведено експертизу (діагностика, оцінювання, прогнозування) щодо визначення наявного стану сформованості конкурентоспроможного освітнього середовища ЗЗСО;*

– *вироблено моделі виявлення та вирішення проблем (за результатами експертизи);*

– *визначено першочергові завдання для створення сприятливого конкурентоспроможного середовища закладу за допомогою інтерактивних креативних корекційних методів;*

– *здійснено організацію та проведення спільної роботи (на партнерських засадах) творчих проектних груп учасників освітнього процесу (педагогічні працівники, учнів та їх батьків), щодо впровадження в практику роботи ЗЗСО першочергових завдань створення сприятливого конкурентоспроможного*

середовища у ЗЗСО.

III-й модуль (рівень): *«Визначення наявного стану «сформованості компетентностей конкурентоздатної особистості старшокласників в умовах допрофесійної підготовки»:*

– здійснюється дослідження *«адаптації до профільного навчання»* учнів 10-х класів, як компоненту сформованості конкурентоздатної особистості старшокласників в умовах допрофесійної підготовки;

– здійснюється дослідження *«компетентностей, що необхідні для успішної самореалізації особистості»*, як основного чинника сформованості конкурентоздатної старшокласників в умовах допрофесійної підготовки.

– здійснюється аналіз, прогнозування впливу (виявлених у процесі експертизи) «сильних» та «слабких» сторін особистості старшокласників на формування компетентностей конкурентоздатності в умовах допрофесійної підготовки.

– здійснюється дослідження *«відповідність вибраної майбутньої професії з профілем навчання»* старшокласників, як компоненту конкурентоздатної особистості старшокласників в умовах допрофесійної підготовки.

– Проведення профконсультацій щодо визначення «життєвої траєкторії» старшокласників.

IV-й модуль (рівень): *«Визначення наявного стану «сформованості компетентностей конкурентоздатної особистості персоналу освітніх організацій»:*

– визначено рівень та тенденцію *«інноваційності»* персоналу освітніх організацій як важливої компетентності конкурентоздатності особистості ;

– визначено *«пріоритетність професійно-важливих вмінь для формування конкурентоздатності особистості та ефективної професійної діяльності»;*

– здійснюється дослідження *«лідерського потенціалу»* як важливої компетентності конкурентоздатності особистості;

– здійснюється дослідження компетентностей *«самоусвідомлення та рефлексії»* для формування конкурентоздатності особистості;

– здійснюється дослідження *«когнітивних компетентностей»* та їх впливу на сформованість конкурентоздатності особистості;

– здійснюється дослідження *«комунікативної компетентності»* та її вплив на сформованість конкурентоздатності особистості;

– здійснюється дослідження *«психологічних властивостей професіонала»* персоналу освітніх організацій та їх вплив на сформованість конкурентоздатності особистості;

– здійснюється дослідження компетентностей *«мотивації та самоактуалізації»;*

– здійснюється дослідження компетентностей *«емоційно-вольової саморегуляції; протистояння професійному стресу та синдрому професійного вигорання; розвитку стресостійкості та швидкої адаптації в умовах соціальної напруженості».*

– здійснюється дослідження *«компетентностей управління»*

стратегічними та тактичними цілями, відкриття своєї місії і свого призначення» як показника конкурентоздатності особистості»;

– здійснюється дослідження «компетентностей подолання міжособистісних протиріч та конфліктних ситуацій»

Аналіз основних наукових результатів згідно технічного завдання та індивідуального плану НДР в 2018 р.

У результаті проведеного у 2018 році дослідження продовжено виконання планової теми «Науково-методичне забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників». Зокрема, виконувалися завдання, визначені для **III етап – узагальнювально-впроваджувальний** (01.01.2018-31.12.2018). На цьому етапі здійснюється:

–упровадження розробленого науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки учнів старшої школи, зокрема, комплексної системи науково-методичного забезпечення формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки.

–обробка, інтерпретація та узагальнення результатів дослідження.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання НДР:

Визначено: мету та завдання допрофесійної підготовки старшокласників; теоретико-методичні засади допрофесійної підготовки старшокласників; показники та рівні сформованості в учнів старшої школи готовності до вибору майбутньої професії типів «людина-природа», «людина-людина», «людина-техніка», «людина-знакова система», «людина-художній образ»; сутність, особливості, форми і методи організації допрофесійної підготовки учнів старшої школи; пріоритетні навички та ключові компетентності ХХІ століття для формування конкурентоздатності особистості; організаційно-педагогічні умови допрофесійної підготовки старшокласників до вибору професій різних типів, які визначаються як умови, за яких продуктивно відбувається професійний вплив педагога, спрямований на допрофесійну підготовку учнів старшої школи; критерії ефективності допрофесійної підготовки в умовах профільного навчання, які визначаються сукупністю показників успішності вибору професії та професійного навчання; уточнено та перевірено специфічні ознаки, компоненти і критерії сформованості конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки.

Проаналізовано: фахову літературу, зарубіжну та вітчизняну теорію і практику з досліджуваної проблеми; умови, чинники, механізми які впливають і забезпечують формування конкурентоспроможного середовища та конкурентоздатність особистості в умовах допрофесійної підготовки, в рамках констатувального експерименту на базі експериментальних закладів середньої освіти.

Розроблено: технологію особистісно орієнтованого підходу до учня в процесі допрофесійної підготовки; метод індивідуального тестування учнів в процесі допрофесійної підготовки; структуру науково-методичного забезпечення підготовки старшокласників до вибору професії типів «людина-природа», «людина-людина», «людина-техніка», «людина-знакова система», «людина-художній образ», що спрямовано на забезпечення навчальних закладів навчально-виховними комплектами у відповідності до напрямів підготовки, розроблення методик і педагогічних технологій у відповідності до завдань допрофесійної підготовки; розроблено зміст науково-методичного забезпечення допрофесійної підготовки старшокласників; знайдено спосіб розв'язання проблеми допрофесійної підготовки шляхом розробки науково-методичного забезпечення.

Експериментально перевірено: методику допрофесійної підготовки учнів старшої школи до різних типів професій; моделі та технологію формування конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки; методику проведення та діагностичний інструментарій для здійснення констатувального етапу експерименту; інтерактивні креативні та розвивально-корекційні методи для здійснення формувального етапу експерименту дослідження конкурентоздатності особистості в умовах допрофесійної підготовки.

Експериментальне дослідження по виявленню у старшокласників психологічної готовності до професійного самовизначення в процесі допрофесійної підготовки дозволило нам зробити наступні висновки:

1. Учні не мають достатньої інформації щодо світу професій, яка б дозволила їм робити попередній вибір.
2. Внутрішня мотивація недостатня, прагнення до реалізації власних здібностей низькі.
3. Існує невизначеність у виявленні особистісних якостей та баченні професійної перспективи.
4. Відсутність багатовекторності та особистої стратегії в плануванні професійних досягнень.
5. Одноманітність відповідей на тестові запитання.
6. Наявність побоювань дорослішати, бажання уникнути обговорення майбутньої професії, як частини дорослого життя.
7. Більшість учнів не в змозі визначитися з покликанням, не вміють аналізувати власні можливості.
8. Присутня переоцінка особистісних досягнень та співвіднесення їх з майбутнім професійними вибором.

На нашу думку, отримані в результаті експерименту дані свідчать про відсутність єдиної педагогічної стратегії щодо професійного самовизначення старшокласників, не дивлячись на важливість такої стратегії для економічного розвитку держави.

Важлива роль у вирішенні окреслених проблем випадає учителям-переметникам, допрофесійна підготовка має відобразитись в змісті навчання. Оскільки учні мають дещо викривлене поняття про світ професій чи конкретну професію у них відсутнє розуміння зв'язку між головним змістом конкретної професії та необхідними для її оволодіння знаннями. Взаємозв'язок між рівнем успішності в школі і формуванням уявлення про професії і професійну кваліфікацію залежить від знань і може бути визначений на уроці під час вивчення предмету.

Для вирішення визначених суперечностей сформовано ряд рекомендацій. В профорієнтаційну роботу з учнями повинні бути включені всі освітні ланки, адже відповідно до свого покликання професійно зорієнтовані учні, мають можливість стати в майбутньому гарними спеціалістами, що забезпечить добробут нашого суспільства.

Отже, допрофесійна підготовка учнів старшої школи буде ефективною, якщо здійснюватиметься співпраця зі всіма суб'єктами освітнього процесу, що передбачає залучення громадськості, батьків до профілізації навчально-виховного процесу.

Упровадження результатів дослідження. Результати науково-дослідної роботи упроваджуються поетапно:

- участь наукових співробітників відділу у масових заходах: науково-практичних конференціях: міжнародних і всеукраїнських; вебінарах, науково-методичних семінарах, проведених спільно з МОН України, круглих столах, звітних наукових конференціях Інституту педагогіки НАПН України; серпневих конференціях учителів;

- висвітлення в публікаціях фахових наукових журналів;

Окремі результати відображено в публікаціях (див. Додаток1. Список публікацій з виконання НДР) та виступах на педагогічних зібраннях різного

рівня, серед яких: міжнародні науково-практичні конференції, всеукраїнські науково-практичні конференції, звітні конференції, семінари, наради тощо.

Разом публікацій – 69

Соціальна значущість результатів полягає у впровадженні навчальних програм та посібників в роботу закладів середньої освіти України, що сприяє формуванню науково обґрунтованої системи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення, подальшого професійного навчання та праці. Очевидним є соціальний та економічний ефект зумовлений формуванням конкурентоздатної особистості та задоволенням потреб країни у галузевих професійних кадрах різного рівня підготовки.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Перспектива використання результатів дослідження.

Наукова продукція за результатами дослідження призначена у першу чергу для учнів закладів середньої освіти, вчителів та науковців.

Заключний науковий звіт розглянуто і обговорено на засіданні відділу профільного навчання (протокол № 10 від 15.11.2018 р.) та науково-методичній раді Інституту педагогіки НАПН України (протокол № __ від 26.11. 2018 р.).

Хід виконання та результати НДР розглядалися й обговорювалися на засіданні вченої ради Інституту педагогіки 17 грудня 2018 р., протокол №__.

За результатами розгляду і обговорення прийнято рішення: звіт схвалити як такий, що відбиває найголовніші результати науково-дослідної роботи із зазначеної теми за період 2016-2018 рр.; схвалити рукописи навчальних програм та посібників та рекомендувати їх до друку.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНА ПРОДУКЦІЯ

Навчальні програми

Рукописи:

Програма з допрофесійної підготовки для учнів 10 - 11 класу (до професій типу «людина-природа», «людина-техніка») (3,0 д.а.);

Програма з допрофесійної підготовки для учнів 10 - 11 класу («людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ».) (3,0 д.а.).

Навчальні посібники

Рукописи:

Навчальний посібник «Обираємо професії типу «людина-природа», «людина-техніка»». (7,0 д.а.);

Навчальний посібник «Обираємо професії типу «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ»». (7,0 д.а.).

НАУКОВА ПРОДУКЦІЯ

НАУКОВА ПРОДУКЦІЯ

Рукопис ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Чудакова В. П. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності: дис. ... канд. психол. наук; 19.00.10 / Віра Петрівна Чудакова Ін-т психол. імені Г. С Костюка НАПН України. 2016. 474 с. (20 д. а.)

АВТОРЕФЕРАТ ДИСЕРТАЦІЇ:

2. Чудакова В. П. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності: автореф. канд. психол. наук: спец. 19.00.10 / Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. [Текст] / В. П. Чудакова. К.: Вид-во «Педагогічна думка», 2016. 24 с.
http://inpsy.naps.gov.ua/files/pdf/avtoreferat_chudakova_1461406447.pdf
(2 д.а.)

СТАТТІ

2016рік.

3. Доротюк В. І. Психолого-педагогічні умови підготовки учнів старшої школи до вибору професії типу «людина-художній образ» [Текст] / В. І. Доротюк // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. – № 11 (54). 80 с. С. 42-44.
4. Доротюк В. І. Понятійно-термінологічний аналіз терміну «допрофесійна підготовка учнів». // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. К.: Ін-т педагогіки, 2016. С. 149.
5. Васьківський М.В. Особливості підготовки старшокласників до вибору професії типу «людина – техніка» // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. К.: Ін-т педагогіки. 2016. С. 153.

6. Васьківський М. В. Педагогічні умови підготовки учнів старшої школи до вибору професії типу «людина-техніка» // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць. НПУ імені М. П. Драгоманова / К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2016.
7. Васьківський М. В. Профорієнтаційна діяльність у процесі вибору старшокласниками професії типу «людина – техніка» // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / Г. О. Васьківська (за наук. ред.) та ін. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 5–12.
8. Левченко Ф. Г. Моніторингове дослідження готовності старшокласників до вибору професії по типу «людина-людина». // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. К.: Ін-т педагогіки. 2016. – С.151.
9. Піддячий М. І. Допрофесійна підготовка учнів / М. І. Піддячий // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. К.: Ін-т педагогіки, 2016. С. 150.
10. Рогоза В. В. Допрофесійна підготовка учнів до професій типу «людина - природа» // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. К.: Ін-т педагогіки, 2016. С. 155.
11. Рогоза В. В. Професії типу «людина-природа». Передумови формування професійних інтересів. [Текст] / В. В. Рогоза // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2016. № 11 (54). 80 с. С. 56-58.
12. Чудакова В. П. Дослідження «вольового самоконтролю / вольового саморегуляції» – показника сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості: діагностично-інтерпретаційний компонент. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. №1 (44) січень. С. 39-47. (фахове видання). (д.а. 0,9.)
13. Чудакова В. П. Використання опитувальника Кеттелла у дослідженні «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал. / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 2 (45) лютий. С. 40-47. (фахове видання). (д.а.1)
14. Чудакова В.П. Тест Р. Кеттелла (форма А) та процедура проведення дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 3 (46) березень. С. 46-55. (фахове видання). (д.а 1,8)
15. Чудакова В. П. Діагностичний компонент дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості», за тестом Р. Кеттелла (Форма А), як критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності. // Освіта та розвиток обдарованої

- особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 4 (47) квітень С. 46-55 (фахове видання). (д.а. 0,9)
16. Чудакова В. П. Тест Р. Кеттелла (Форма А), аналіз та інтерпретація результатів дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерію сформованості інноваційності та конкурентоздатності. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 5 (48) травень. С. 37-48. (фахове видання). (д.а.1,4).
17. Чудакова В. П. Загальний дизайн дослідження індивідуально-психологічних особливостей особистості як показник конкурентоздатності за тестом Р. Кеттелла (Форма А). // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 6 (49) червень. С. 43-49. (фахове видання). (д.а. 0,8)
18. Чудакова В. П. Психологічні механізми особистісної детермінації «інноваційності» – показник конкурентоздатності особистості. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 7 (50) липень. С. 47-52. (фахове видання). (д.а. 0,7)
19. Чудакова В. П. Особливості професійно-орієнтованої трансформації особистості у процесі інноваційної діяльності для формування її конкурентоздатності (за тестом Р. Кеттелла). // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 8 (51) серпень. С. 47-52. (фахове видання). (д.а. 0,7)
20. Чудакова В. П. Структурно змістовий аналіз латентних факторів 16PF особистісної детермінації інноваційності як показників конкурентоздатності особистості (за опитувальниками Р. Кеттелла та експрес діагностикою інноваційності В. Чудакової). // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 9 (52) вересень. С. 47-57. (фахове видання). (д.а. 0,7)
21. Чудакова В. П. Дослідження взаємозв'язку вектору «інноваційність» з факторами другого рівня тесту 16 PF – показників конкурентоздатності особистості (за опитувальниками Р. Кеттелла та експрес діагностики «інноваційності» В. Чудакової). // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 10 (54) жовтень. С. 42-48. (фахове видання). (д.а. 1)
22. Чудакова В. П. Дослідження психологічних механізмів взаємозв'язку «інноваційності» в системі особистісних базових рис «16 PF» – показників конкурентоздатності особистості (тест "16PF" Р. Кеттелла и експрес діагностика «инновационности» В. Чудаковой). // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 11 (55) жовтень С. 44-49.

(фахове видання). (д.а. 0,8)

23. Чудакова В. П. Відмінності структурно змістовного аналізу латентних факторів особливостей психологічної готовності до інноваційної діяльності персоналу організацій з позитивною та негативною «інноваційністю», як детермінанти конкурентоздатності особистості. [Текст] / В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2016. № 12 (55) грудень. С. 42- 49. (фахове видання). (1 д.а.)

Чудакова В. П. Чупров Л. Ф., Хусяинов Т. М. Многогранность экспертной работы глазами будущих психологов // РЕМ: Psychology. Educology. Medicine. Научный журнал № 2. 2016. С. 9-13. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/mnogogrannost-ekspertnoy-raboty-glazami-buduschih-psihologov> ; <https://publications.hse.ru/articles/204964661>

(міжнародне науко метричне видання) (0,3д.а.)

КОЛЕКТИВНИЙ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

24. Чудакова В. П. Корекційно-розвивальні методи формування конкурентоздатності особистості. // Психологічне та професійне (юридичне) забезпечення – головний ресурс ефективності професійної діяльності працівників Національного центрального бюро Інтерполу в Україні: стратегії, моделі, технології / В. В. Величко, С. Д. Максименко, В. П. Чудакова Навч.-метод. посібник. К.: ТОВ «Інформаційні системи». 2016. 87 с. (1 д.а.)

2017рік.

25. Доротюк В. І. Організаційно-методичні умови підготовки учнів старшої школи до вибору професій типів «людина-знакова система» / В. І. Доротюк // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 6 (61) червень. С. 80-85. (фахове видання).

26. Доротюк В. І. Понятійно-термінологічний аналіз «допрофесійна підготовка учнів. // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: Збірник наукових праць. / Волощук (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. С. 145-150. (фахове видання).

27. Доротюк В. І. Організаційно-педагогічні умови підготовки учнів старшої школи до вибору майбутньої професії. // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. К. : Пед. думка. 2017. С. 101-102.

28. Васьківський М. В. Організаційно-методичні умови підготовки учнів старшої школи до вибору професій типу «людина – техніка» // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. К. : Пед. думка. 2017. С.109.

29. Васьківський М. Педагогічні умови забезпечення підготовки учнів старшої школи до вибору професії / М. Васьківський // Дидактика: теорія і практика: зб. наук. праць. НПУ імені М. П. Драгоманова / Васьківська Г. О. (наук. ред.). К.: Вид-во ІОД. – 2017. – 188 с.– С. 99–105.

30. Васьківський М. Особливі чинники підготовки старшокласників до вибору

- професії типу «людина – техніка» // Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи : зб. статей / Осадченко І. І. (гол. ред.) та ін. Умань : ФОРМ О. О. ЖОВТИЙ. 2017. С. 28–30.
31. Доротюк О. Г. Діагностика індивідуальних особливостей учнів як елемент допрофесійної підготовки. // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. К. : Пед. думка. 2017. С. 104.
32. Кохан О. В. Профільне навчання у загальноосвітній школі в історичній ретроспективі. // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. К. : Пед. думка. 2017. – С.107.
33. Піддячий М. І. Праця – основа життєдіяльності людини: допрофесійна підготовка старшокласників. // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Пед. думка. 2017. С. 103.
34. Піддячий М. І. Освіта і наука України: соціально-професійний розвиток. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія №13, Проблеми трудової та професійної підготовки. Випуск 8: зб. Наукових праць Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. 132 с. С. 75–80. (фахове видання).
35. Національний звіт про стан та перспективи розвитку освіти в Україні / Національна академія педагогічних наук України. / Кремень В.Г. (гол. ред.) та ін. Київ: Педагогічна думка. 2017. 336 с. (Список авторів: ... 70. Піддяч М. І. доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогіки НАПН України).
36. Рогоза В. В. Вихідні положення системи допрофесійної підготовки старшокласників. // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. К. : Пед. думка. 2017. С. 106. (фахове видання).
37. Рогоза В. В. Особливості допрофесійної підготовки учнів до професій типу «людина-природа» / В. В. Рогоза //Щомісячний науково-методичний журнал «Освіта та розвиток обдарованої особистості». К.: Інститут обдарованої дитини. – 2017. № 6 (61) червень. – 67-70 с. (фахове видання).
38. Чудакова В. П. Психологічні відмінності персоналу освітніх організацій з позитивною та негативною інноваційністю – показника конкурентоздатності. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 1 (57) січень жовтень С. 43-51. (фахове видання). (1,2 д.а.)
39. Чудакова В. П. Загальний дизайн емпіричного дослідження «психологічної готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності», як показник сформованості конкурентоздатності особистості. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 2 (58) лютий. С. 38-47. (фахове видання). (1,2 д.а.)
40. Чудакова В. П. Експериментальна перевірка «моделі експертизи внутрішньої психологічної готовності персоналу до інноваційної

- діяльності» (В. Чудакова) як засобу формування конкурентоздатності особистості. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 3 (59) березень. С. 40-47. (фахове видання). (1,2 д.а.)
41. Чудакова В. П. Формувальний експеримент впровадження авторської системи формування психологічної готовності персоналу до інноваційної діяльності (В. Чудакова) – компонента конкурентоспроможності особистості. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 4 (60) квітень С. 35-40. (фахове видання). (0,7 д.а.)
42. Чудакова В. П. Особливості формувального експерименту та етапи впровадження «корекційної моделі створення сприятливого організаційно-інноваційного середовища організації» (В. Чудаковой) – компонента сформованості конкурентоздатності особистості. [Текст] /В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 5 (61) травень С. 31-36. (фахове видання). (0, 7 д.а.)
43. Чудакова В. П. Методична база та особливості впровадження «Корекційної моделі створення сприятливого організаційно-інноваційного середовища організації» (В. П. Чудакова) – компоненту сформованості конкурентоздатності особистості. [Текст] /В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 6 (62) червень. С. 37-46. (фахове видання). (1,3 д.а.)
44. Чудакова В. П. Методична база та особливості впровадження корекційної моделі формування внутрішньої психологічної готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності (В. Чудакова) – компоненту конкурентоздатності особистості [Текст] /В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 7 -8 (62-63) липень – серпень. С. 47-55. (фахове видання). (1,1 д.а.)
45. Чудакова В. П. Концептуальні засади і дизайн «індивідуальної» програми рефлексивно-інноваційного тренінгу, коучингу (В. Чудакова) – як засобів формування інноваційності та конкурентоздатності особистості. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 9 (64) вересень. С. 26-36. (фахове видання). (1,3 д.а.)
46. Чудакова В. П. Зміст та особливості впровадження «індивідуальної» програми рефлексивно-інноваційного тренінгу, коучингу (В. Чудакова) – як засобів формування інноваційності та конкурентоздатності особистості. [Текст] /В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 10 (65) жовтень. С. 44-58. (фахове видання). (1,6 д.а.)
47. Чудакова В. П. . Концептуальні засади і дизайн «загальної» освітньої програми «Управлінська компетентність керівників з формування психологічної готовності персоналу організацій до інноваційної

- діяльності» (В. Чудакова) – як засіб розвитку конкурентоздатності особистості [Текст] /В. П. Чудакова [Текст] /В. П. Чудакова // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 11 (66) листопад. С. 31-40. (фахове видання). (1,3 д.а.)
48. Чудакова В. П. Зміст та особливості впровадження «загальної» освітньої програми «Управлінська компетентність керівників з формування психологічної готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності» (В. Чудакова) – як засіб розвитку конкурентоздатності особистості. // Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал / Н. Ф. Федорова (гол. ред.) та ін. К.: ІОД. 2017. № 12 (66) грудень. С. 48-56. (фахове видання). (1,1 д.а)
49. Чудакова В. П. Науково-методичне забезпечення формування конкурентоздатної особистості в умовах до професійної підготовки. // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік . К. : Інститут педагогіки, 2017. 224 с. С. 105-106. (0,1 д.а)
50. Chudakova V. (2017) Scientific and methodological support for the formation of psychological readiness for innovative activity as a means of developing a person's competitiveness. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. 23 (5), 8–25 (Канада).
<https://farplss.org/index.php/journal/article/view/232/223> (2,1 д.а.)
(міжнародне науко метричне видання)

2018 рік.

51. Васьківський М. В. «Психодіагностичні засади науково-методичного забезпечення реалізації курсу за вибором «людина – техніка». Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти: матеріали Другої Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Умань, 20-21 квіт. 2018 р.) / Folia Comeniana : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / голов. ред. І. І. Осадченко. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 23–29.
52. Васьківський М. В. Науково-методичне забезпечення реалізації курсу за вибором «Людина-техніка». // Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи: матеріали третьої Міжнародної наук.-практ. конф. м. Умань. (16–17 лютий. 2018 р.) // Folia Comeniana: Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / І. І. Осадченко (гол. ред.) та ін. Умань : ВПЦ «Візаві». 2018. С. 116–119.
53. Доротюк В. І. Дослідження особистості учня з метою допрофесійної підготовки. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць / В. М. Мадзігон (гол. ред.) та ін. Київ: ІОД обдарованої дитини НАПН України, 2018. Вип. 2 (22). С. 119-129. (фахове видання). (0,6 д.а.)
54. Доротюк В. І. Дослідження особистості учня з метою допрофесійної

- підготовки. // Щоквартальний науково-методичний журнал «Освіта та розвиток обдарованої особистості» / Н.Ф.Федорова. (гол. редактор) та ін. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. № 4 (71). С. 45-56. (фахове видання). (0,5 д.а.)
55. Доротюк В. И. Содержание и компоненты авторской «технологии подготовки учащихся к профессиональной самореализации» // *Zamonaviy psixologiyaning amaliy imkoniyatlari. Yoqilg'i moylariga xorijiy ekspertlarning ishtirokida materiallar ilmiy konferentsiyasi to'plam* (Toshkent, 10.11.2018). Toshkent: TSPU. 2018. 583 b. B. 560-563. (0,5 д.а.) (Доротюк В. И. Содержание и компоненты авторской «технологии подготовки учащихся к профессиональной самореализации» // Практические возможности современной психологии. Сборник материалов научно-практической конференции с участием международных специалистов (Ташкент, 10.11.2018). Ташкент: ТГП. 2018. – 583 с. – С.. 560-563. (0,5 д.а.)
56. Доротюк О. Г. Організаційно-педагогічні умови допрофесійної підготовки старшокласників // Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія і практика. Збірник наукових праць / В. В. Комишин (гол. ред.) та ін. Київ: ІОД. 2018. Вип. 2 (22). С. 19-25. (фахове видання). (0,5 д.а.)
57. Доротюк О.Г. Особенности профессиональной подготовки учащихся к профессиям типа «человек – художественный образ (за Е. Климовым)» // *Zamonaviy psixologiyaning amaliy imkoniyatlari. Yoqilg'i moylariga xorijiy ekspertlarning ishtirokida materiallar ilmiy konferentsiyasi to'plam* (Toshkent, 10.11.2018). . – Toshkent: TSPU. 2018. 583 b. B. 564-567. (0,5 д.а.) (Доротюк О. Г. Особенности профессиональной подготовки учащихся к профессиям типа «человек – художественный образ (за Е. Климовым)» // Практические возможности современной психологии. Сборник материалов научно-практической конференции с участием международных специалистов. Ташкент, 10.11.2018). Ташкент: ТГПУ. 2018. 583 с. С. 564-567. (0,5 д.а.)
58. Піддячий М. І. Соціально-професійний розвиток старшокласників: праця як основа життєдіяльності та поступу / М. І. Піддячий // Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. праць / Інститут педагогіки НАПН України; Полтавський обласний інститут післядипломної пед. освіти ім. М. В. Остроградського / В. Р. Ільченко (гол. ред.) та ін. Вип. 10. Полтава : ПОППО, 2018. 292 с. С. 98-108. URL: http://poippo.pl.ua/images/FILES/nml/elektronni_vydannia_POIPPO/2018/Zb_nauk_tech_integr_vyp.10.pdf .
59. Рогоза В. В. Методика допрофесійної підготовки старшокласників // *Zamonaviy psixologiyaning amaliy imkoniyatlari. Yoqilg'i moylariga xorijiy ekspertlarning ishtirokida materiallar ilmiy konferentsiyasi to'plam* (Toshkent, 10.11.2018). . Toshkent: TSPU. . – 2018. – 583 b. – B. 568-571. (0,5 д.а.) (Рогоза В.В. Методика допрофесійної підготовки старшокласників // Практические возможности современной психологии. Сборник материалов научно-практической конференции с участием международных специалистов. (Ташкент, 10.11.2018). Ташкент: ТГПУ. 2018. 583 с. С. 568-571. (0,5 д.а.)
60. Chudakova V. P. Tashkilotning innovatsion faoliyati sharoitida jismoniy

shaxsning raqobatbardoshligini ta'minlashning innovatsion malakasini shakllantirishning psixologik-tashkiliy texnologiyasi va modellarini tuzatish va tuzatish. [Текст] /В. П. Чудакова // Zamonaviy psixologiyaning amaliy imkoniyatlari. Yoqilg'i moylariga xorijiy ekspertlarning ishtirokida materiallar ilmiy konferentsiyasi to'plam (Toshkent, 10.11.2018). . Toshkent: TSPU, 2018. 583 b. В. 24-29. (0,5 д.а.) (Чудакова В.П. Ташкилий-психологик технология инновацион компетентлик шаклланишининг коррекцияси ва экспертиза модел - ташкилотнинг инновацион фаолиятида шахснинг рақобатбардошлилиги компоненти. // Практические возможности современной психологии. Сборник материалов научно-практической конференции с участием международных специалистов. (Ташкент, 10.11.2018). Ташкент: ТГПУ. 583 с. С. 24-29) . (0,5 д.а.)

61. Чудакова В. П. Методика допрофесійної підготовки оптантів, компоненту технології формування компетентностей конкурентоздатної особистості // Щоквартальний науково-методичний журнал «Освіта та розвиток обдарованої особистості» / Федорова Н. Ф. (гол. ред.) та ін. Київ: ІОД. 2018. № 4 (71). С. 57-78. (фахове видання). (1,6 д.а.)
62. Чудакова В. П. Актуалізація проблеми вибору професії, зміст, структура та методи психолого-діагностичного дослідження з метою професійного самовизначення оптантів в умовах допрофесійної підготовки – компетентності конкурентоздатної особистості. // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика / В. Комишин (гол. ред. та ін.). Київ.: ІОД. 2018. № 2. С. 138-156. (фахове видання). (1,2 д.а.)
63. Чудакова В. П. «Формування компетентностей конкурентоздатної особистості в швидкозмінних умовах інноваційної діяльності Нової Української школи. // Підсумки зустрічей у рамках Відкритого освітнього простору «Нова українська школа: мета, надія, реалії»: (Одеса, 29.03.2018). Спікер: Чудакова Віра Петрівна, старший науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук, кандидат психологічних Інтернет видання. Висвітлення в ЗМІ. URL: <https://osvita-omr.gov.ua/diialnist/napriamky-roboty/nova-ukrainska-shkola/> (0, 5 д.а.)
64. Чудакова-В.П. Для директорів Одеси майстер-клас «Технологія ефективної взаємодії і взаєморозуміння у ділових та міжособистісних взаємостосунках» // у рамках освітньої програми «Формування компетентностей конкурентоздатної особистості умовах інноваційної діяльності Нової Української школи». Тренер, коуч: Чудакова Віра Петрівна, старший науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук, кандидат психологічних. Інтернет видання. Інтернет видання. Висвітлення в ЗМІ. URL: <https://osvita-omr.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/Чудакова-В.П.-для-директорів-Одеси-29.03.2018.pdf> (0, 5 д.а.)
65. Чудакова В. П. Психологические средства формирования конкурентоспособности личности в быстроизменяющихся условиях инновационной деятельности. // Международный сборник научных статей «Перспективы развития психологии на современном этапе». Узбекистан. Бухара: Бухарский государственный университет.. 2018 январь. 326 с. С.

262-272. (0,8 д.а.) . (міжнародне науко метричне видання)

66. Чудакова В. П. Интегративные современные психологические технологии для формирования конкурентоспособности личности в условиях инновационной деятельности // Вестник интегративной психологии. Бухарский государственный университет. 2018. 425 с. С. 124-132 (ВАК Узбекистан). (міжнародне науко метричне видання) (0,5 д..а)

АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА НАУКОВИЙ ТВІР

67. Піддячий М. І. Labor as a basis of human vital activity and the progress of civil society // Авторське право на науковий твір зареєстровано в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України. Свідоцтво № 76091. Дата реєстрації 22.01.2018р. (авторське право № 3).
68. Піддячий М. І. Праця як основа життєдіяльності людини та поступу громадянського суспільства // Авторське право на науковий твір зареєстровано в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України. Свідоцтво № 76092. Дата реєстрації 22.01.2018р. (авторське право № 4).